

UNIVERZA NA PRIMORSKEM
FAKULTETA ZA MANAGEMENT KOPER
Dodiplomski visokošolski strokovni študijski program Management

Diplomska naloga

E-KNJIGE IN RAZVOJ E-ZALOŽNIŠTVA

MENTOR: mag. Leo Zornada

KOPER, 2005

TINA ANDREJAŠIČ

ZAHVALA

Za pomoč pri pisanju in ustvarjanju diplomske naloge bi se rada zahvalila nekaterim osebam, ki so mi pri napornem delu stale ob strani in mi bile vedno pripravljene pomagati.

V prvi vrsti se zahvaljujem svojemu mentorju mag. Zornada Leu, ki me je z vsebino predavanega predmeta pritegnil k pisanju sledeče naloge. Zahvaljujem se mu za iskano pomoč pri zasnovi, usmerjanju, izdelavi ter za vse koristne informacije, ki so bile potrebne, da je ta naloga sploh nastala.

Nadalje se moram zahvaliti tudi celotnemu nepedagoškemu kolektivu Fakultete za management za vso podporo in »priganjanje« k pisanju. Zahvaljujem se jim za potrpežljivost in izkazano pomoč.

Prav tako pa se zahvaljujem moji družini, mami Zdenki in očetu Aldu, za vso moralno podporo in potrpežljivost. Brez njiju sledeča diplomska naloga ne bi obstajala. Zahvaljujem se še vsem ostalim: sošolcem in prijateljem, katerih nisem omenila, pa so kakorkoli prispevali k nastanku in uresničevanju izhodišč tega dela.

Še enkrat hvala.

POVZETEK

Diplomsko nalogo sem razdelila na dva dela. V prvem, teoretičnem delu, se ukvarjam z definicijami pojmov e-knjiga in e-založništvo. Nato ugotavljam, kako uporaba teh dveh novejših tehnologij vpliva na razmišljanje celotne družbe. Nato v poglavju o e-knjigah predstavljam njihovo uporabo v vsakdanjem življenju ter v izobraževalnih procesih. V poglavju o e-založništvu pa predstavljam uporabo le tega v procesu poslovanja založniških hiš. Poleg tega na kratko opisujem tudi tehnološko podporo obeh tehnologij ter njune prednosti, slabosti in pa prihodnost. Predstavljam pa tudi vpliv interneta na njuno razširjenost in nadaljnji razvoj.

V praktičnem delu pa sem izvedla anketo med študenti obravnavane organizacije (Fakultete za management Koper). V delu povzemam obdelavo ankete in predstavljam rezultate. Na koncu pa podajam predloge za uporabo e-knjig in uporabo e-založništva v obravnavani organizaciji.

KLJUČNE BESEDE

Internet, e-knjiga, e-založništvo, uporaba interneta, novejša tehnologija

SUMMARY

My thesis is divided in two parts. The first, theoretical, part deals with the definition of two issues, e-book and e-publishing and tries to find out how the use of these two new technologies affects the thinking of the whole society. The chapter that follows considers the usage of e-books in both everyday life and in education processes. Then the e-publishing usage in the operation of publishing houses is described. Technological support necessary for these two technologies as well as their advantages and disadvantages and their future use are briefly presented. The influence of the internet on their spreading and their future development are also described.

The second, practical, part is a survey. The data were collected by means of a questionnaire completed by students of the Faculty of Management Koper. This chapter describes the survey and presents the results. Finally, suggestions regarding the usage of both e-books and e-publishing in the described organisation (Faculty of Management Koper) are provided.

KEY WORDS

Internet, e-book, e-publishing, use of internet, new technology

UDK 655.4/.5:004(043.2)

VSEBINA

1 Uvod	1
1.1 Namen in cilji	2
2 E-knjiga	3
2.1 Uporaba e-knjig.....	6
2.1.1 Uporaba elektronskih knjig v vsakdanjem življenju	6
2.1.2 Uporaba e-knjig v šolstvu.....	8
2.2 Potrebna tehnološka podpora.....	12
2.2.1 Prednosti	14
2.2.2 Slabosti	15
2.2.3 Prihodnost e-knjig	15
3 Elektronsko založništvo	16
3.1 Potrebna tehnološka podpora.....	20
3.2 Uporaba e-založništva.....	22
3.2.1 E-založništvo in spletni mediji	23
3.3 Prednosti, slabosti in prihodnost e-založništva	26
3.3.1 Prednosti e-založništva.....	26
3.3.2 Slabosti e-založništva	26
3.3.3 Prihodnost e-založništva.....	26
4 Vloga interneta pri uporabi e-knjig in e-založništva	27
4.1 Vloga interneta pri razvoju e-knjig.....	28
4.2 Vloga interneta pri razvoju e-založništva	30
5 Možnosti uvajanja e-knjig in e-založništva v študijski in poslovni proces na Fakulteti za management Koper	31
5.1 Opis postopka izdelave in obdelave ankete.....	33
5.1.2 Obdelava rezultatov ankete	33
5.1.3 Povzetek ankete in predlogi za uvedbo e-knjig in e-založništva na FM	42
6 Zaključek	42
7 Viri in literatura	45
8 Priloge	47

KAZALO SLIK

Slika 1: Softbook	12
Slika 2: Franklin eBook Man	13
Slika 3: Format Microsoft Reader	1
Slika 4: Format Acrobat eBook Reader podjetja Adobe	1

KAZALO GRAFOV

Graf 1: Zakaj uporabljate vas računalnik?.....	34
Graf 2: Kje najpogosteje dostopate do interneta?.....	34
Graf 3: Zakaj uporabljate internet?.....	35
Graf 4: Kako pogosto uporabljate internet kot študijski pripomoček?.....	35
Graf 5: Kako pogosto pregledujete internetne strani FM z namenom, da bi našli koristne informacije?	36
Graf 6: Ali vam je ob iskanju informacij lažje listati po knjigah ali klikati z miško?....	36
Graf 7: Kakšni obliki učnega gradiva dajete prednosti?.....	37
Graf 8: Bi bili pripravljeni sestri za računalnik in na internetu poiskati zeleno e-knjigo, oz. e-gradivo?	37
Graf 9: V čem vidite prednosti e-knjige in njihove uporabe?	38
Graf 10: V čem vidite slabosti e-knjig in njihove uporabe?.....	39
Graf 11: Ali ste že kdaj uporabljali tako zvrst knjige.....	40
Graf 12: Bi si želeli, da bi vam na FM nudili študijsko gradivo v obliki e-knjig/e-gradiv?	40
Graf 13: Bi si želeli, da bi vam FM ponudila študijski vodnik, zbornik ter glasilo v elektronski in interaktivni obliki.....	41
Graf 14: Kakšna oblika e-knjig se vam zdi najbolj spremenljiva?.....	41

KAZALO TABEL

Tabela 1: Primerjava treh programov za branje e-knjig.....	1
--	---

1 UVOD

Vsak dan se srečujemo z novimi tehnološkimi dosežki. Vsa nova tehnologija se nagiba k človeku prijaznemu delovanju, ki mu pomaga pri njegovem razvoju in evoluciji. Tudi s tehnologijo založništva ter tiska knjig, revij, časopisov ter ostalih listin ni nič drugače.

To velja predvsem za tehnologijo tiska, saj se je s pojavom in razvojem računalnikov in informacijske tehnologije, po skoraj 500 letih stagniranja začela razvijati. Nemec Gutenberg je že daljnega leta 1453 natisnil prvo knjigo. Princip tiskanja, ki je temeljil na premičnih kovinskih črkah, katere so s pomočjo stavčne palice oblikovali v besede in preši, se je uporabljal še vrsto stoletij po njegovi smrti.

Končno so računalniki prinesli razvoj založništva in s tem posledično tudi tiskarstva, ki se je iz klasičnega knjižnega založništva, preko namiznega založništva, preoblikovalo v elektronsko založništvo. Tiskana beseda je prisotna skoraj na vsakem koraku našega življenja. Z njo se srečujemo že od malih nog. S pomočjo knjig se razvija naša kultura, oblikuje se naša zavest in rojevajo se nove ideje. V petstotih letih obstoja, je vplivala na izobraževanje in mišljenje ljudi po celem svetu.

Do nedavnega smo govorili o tiskani besedi kot o nečem oprijemljivem, kot o nečemu, kar si lahko držal v rokah. Knjige, časopise, revije,... vse to lahko primemo v roke ter jih listamo. Z razvojem tehnologije se je že leta 1971 pojavila nova oblika knjige. Tako imenovana elektronska knjiga. Začelo se je tedaj, ko je štiriindvajsetletnik Michael Hart, takrat študent, prišel na idejo, da bi vsa velika klasična tiskana dela pretipkal v elektronsko obliko. Njegova iniciativa pa je kasneje prešla v Projekt Gutenberg, prvo pravo elektronsko knjižnico, v kateri se danes nahaja preko deset tisoč elektronskih knjig, ki pa so žal večinoma le v angleščini (Brezigar, Lušina, 2001).

Razvoj e-knjige in e-založništva, pa brez razvoja interneta, predvsem svetovnega spleta, žal ne bi bil mogoč. V drugem poglavju svoje diplomske naloge podajam pregled nastanka in razvoja elektronskih knjig, njihove uporabe v izobraževanju ter v vsakdanjem življenju. Prikazala pa bom tudi, kako e-knjige in njihova uporaba vplivajo na razmišljanje ljudi dandanes. V tretjem poglavju pa sem predstavila razvoj elektronskega založništva in njegovega vpliva na velike in male založnike ter založniške hiše. V četrtem delu sem podala vplive interneta na razvoj in uporabo e-knjig ter e-založništva.

Izvedla sem tudi anketo med študenti Fakultete za management Koper, katero tudi sama obiskujem. Z njo sem želela izvedeti, kaj si študentje mislijo o e-knjigah in ali bi jih bili pripravljene uporabljati. Na podlagi ugotovitev analiziram možnosti uvedbe e-knjig in e-založništva na fakulteti.

1.1 Namen in cilji

V nalogi se omejujem na razvoj knjige, tiska in založništva v času pojava širjenja interneta, saj se z uporabo le tega pojavijo mnogo večje možnosti nastanka, uporabe in razvoja elektronskih knjig in elektronskega založništva.

Navkljub vsakdanji uporabi interneta, se še veliko njegovih uporabnikov ni srečalo s pojmi kot sta e-knjiga in e-založništvo. Glavni namen moje diplomske naloge je, njuna predstavitev širši množici na razumljiv način. S to nalogo želim ugotoviti, kako e-knjige in razvijanje e-založništva vplivata na ljudi, na njihovo obče razmišljanje, na založniška podjetja in organizacije predvsem iz družbenega vidika. Torej, kako njun pojav vpliva na družbo kot celoto. V nalogi ne obravnavam tehničnih podrobnosti. Zanimalo me je predvsem, kakšno mnenje imajo ljudje. Ali so se pripravljene srečati z e-knjigami, so jih pripravljene zamenjati za klasične tiskane knjige, se jih mogoče »bojijo«, kot se ljudje ponavadi bojimo vsega novega, nepoznanega? Zanimalo me je tudi, kaj nam take knjige kot družbi sploh prinesejo, zakaj so koristne in zakaj jih ne bi enostavno smeli pozabiti kot še en nekoristen tehnološki izum 21. stoletja. Enaka vprašanja se pojavljajo pri uvajanju e-založništva. Če je taka oblika založništva tako poceni in stroškovno ugodnejša od klasičnega založništva, zakaj se je založniške hiše ne poslužujejo v bolj masovni rabi?

Glavni *cilj* diplomske naloge je odgovoriti na zastavljena vprašanja ter še na nekatera druga, ki so se odpirala ob pisanju. Eden izmed ciljev je bila izvedba ankete med študenti Fakultete za management Koper. Moj *namen* je bil izvedeti, kaj si mislijo o uporabi e-knjig ter njihovi uvedbi v študij. Opravila sem tudi manjšo raziskavo o založniških storitvah fakultete, saj le ta premore tudi svoj založniški oddelek, v katerem sodelujem tudi sama. Moj namen je bil ugotoviti, katere vrste založništva se poslužujejo, ter skušati ugotoviti, kako bi se v opisovanem primeru obnašala uvedba elektronskega založništva. Za obdelavo te teme sem se odločila predvsem na podlagi tega, ker ugotavljam, da je področje strokovno še nedorečeno ter mu avtorji zaenkrat ne posvečajo večjega obsega proučevanja.

2 E-KNJIGA

Knjiga je predvsem medij, ki vsebuje ogromno število informacij in jih trajno vsebinsko prenaša skozi čas in prostor. Navkljub novim tehnološkim inovacijam, nas klasična tiskana knjiga spremlja že vrsto stoletij in nas bo verjetno še ogromno let.

Kaj pa je e-knjiga? Ob koncu prejšnjega tisočletja se je začel krhati najstarejši tehnološki mit celotnega človeštva. Po skoraj petstotih letih so tiskarstvo, založništvo in s tem posledično tudi knjige same, doživeli toliko sprememb kot še nikoli prej v celotni zgodovini človeštva. Pojavile so se namreč težnje po elektronskem zapisu knjig.

Elektronska knjiga naj bi po splošni definiciji bila monografsko literarno delo v digitalni obliki. Lahko jo beremo na računalniškem zaslonu ali na posebnih, temu namenjenih napravah. Termin »literarno« v tem kontekstu ne predstavlja le lepopisja (romani, novele, poezija,...), temveč predstavlja tudi ostalo pisano besedo (enciklopedije, znanstvena poročila in raziskave,...). Termin »monografsko« pa loči pravo elektronsko knjigo od elektronske verzije periodičnih publikacij, ki jih s tujko imenujemo e-journal (e-revije in e-časopisi). Ena izmed najbolj preciznih definicij, se glasi: »Za kos programske opreme lahko rečemo, da sodi v definicijo elektronske knjige, ko zadosti štirim pogojem: elektronsko besedilo, metafora knjige, organizirana tema in multimedijska podpora besedilu. Programska oprema mora biti osredotočena ali organizirana na določeno temo. S tem povzame načelo, po katerem so sestavljene klasične knjige. Ta pogoj izloči velika omrežja tekstovnih informacij, ki nimajo organizirane tematike, recimo svetovni splet, ki nima osredotočene sheme in ni organiziran po tem knjižnem načelu. Posamezne spletne strani pa v nekaterih pogojih lahko izpolnjujejo ta pogoj.« (Lužar, 2004)

Multimedijske vsebine morajo pri elektronski knjigi služiti kot podpora besedilu in ne obratno. To pomeni, da je besedilo še vedno ključni del knjige. V novejšem času je vse več knjig opremljenih z različnimi zvočnimi dodatki kot je npr. izgovorjava težkih besed, ali pa deli besedila in celo celotno besedilo v zvočni obliki, vendar gre v tem primeru še vedno za elektronsko knjigo, saj je s temi dodatki zgolj obogatena. Enako velja za grafične materiale kot so slike, ilustracije, fotografije ali celo filmski material.« (Hillesund, 2001).

E-knjige so se pojavile leta 1971 v ZDA z nastankom Projekta Gutenberg. Elektronske knjige lahko beremo na zelo podoben način kot so v starem Egiptu brali papirusove zvitke. Popisani so bili le po eni strani, brali pa so jih z odvijanjem navzdol. Danes nam »odvijanje svitka« omogočijo drsniki ob straneh elektronskih dokumentov.

S strani tehnološke sestave je elektronska knjiga skupek različnih digitalnih dokumentov, ki so konvertirani in sformatirani v obliko, ki se pojavi na zaslonu čitalca. Je digitalna publikacija, ki vsebuje vsebinske mape in dokumente ter različne postavitve

strani. Vsebina je narejena iz tekstovnih dokumentov, digitalnih slik, animacij ter ilustracij.

Še ena pridobitev e-knjig za njihovo uporabo pa je hipertekst. Ravno po tej značilnosti se e-knjige najbolj ločijo od klasičnih tiskanih knjig. Hipertekst je odigral zelo veliko vlogo pri uporabnosti e-knjig. Z njim lahko »preskakujemo« iz ene strani e-knjige na drugo stran ali na drugo e-knjigo. Če v tekstu ne razumemo določene besede (tujke) nam ni potrebno uporabljati drsnika in iti vse do konca knjige, kjer je recimo slovar tujk. Enostavno kliknemo na neznano tujko in s pomočjo hiperteksta bomo v trenutku našli iskano besedo v slovarju. Če smo povezani na svetovno omrežje lahko v takem primeru s klikanjem po hipertekstih nemoteno brskamo po spletu in iščemo dodatne informacije (Ocvirk, 2004: 65-67).

Elektronske knjige se od klasičnih razlikujejo tudi po tem, da lahko vsebujejo razne multimedijske vsebine. Zvok se lahko uporablja npr. pri razlagi težko izgovorljivih besed in otroških pesmicah, ki so dobrodošel dodatek k pravljam. E-knjige s sintezo govora so slepim, oz. slabovidnim osebam v veliko pomoč, saj jim olajšajo stik s pisano besedo. Zelo velikega pomena pa so e-knjige in njihova raba pri procesu izobraževanja, kar opisujem v poglavju 2.1.1.

Čeprav ima e-knjiga že kar dolgo življenjsko dobo, ni nikdar izpodrinila klasične knjige. Še več! Nikoli tudi ni predstavljala prave alternative tiskanim knjigam. Ljudje se s pojmom elektronske knjige največkrat srečajo le takrat, kadar dobijo navodila za uporabo strojne ali programske opreme v elektronskem formatu.

Eden izmed pomembnih razlogov, da se elektronskega založništva in s tem hkrati pisanja in izdajanja e-knjig izogiba veliko avtorjev in založb, je predvsem vprašanje zaščite avtorskih pravic. Klasično tiskano knjigo je precej zamudno kopirati, pa tudi brezplačno ni. Čeprav obe vodilni podjetji, tako Adobe s svojim Acrobat Readerjem in Microsoft z Readerjem, nadgrajujeta kvaliteto zaščite vsebin v svojih elektronskih formatih, pa glede na izkušnje iz glasbenega in ravno tako filmskega področja zelo hitro ugotovimo, da prav nobena zaščita ni dovolj dobra. Nič ni lažjega kot to, da poiščemo na internetu eno izmed mnogih strani, ki so namenjene izmenjavi datotek. Tam si namreč poleg glasbenih in filmskih uspešnic, zadnje čase izmenjujejo tudi knjižne. Na nekaterih straneh lahko celo izbiramo med golim besedilom in že oblikovanimi besedili v različnih zapisih ter v različnih jezikih,... Torej, ob raznih servisih za izmenjavo datotek preko interneta in razmeroma majhni velikosti datotek, si res ni težko predstavljati knjižnega piratstva in založbe, tako velike kot tudi majhne, se tega zavedajo. Avtorske pravice varujejo intelektualno lastnino avtorjev, torej ljudi, ki zbirajo, producirajo in razširjajo informacije. Te pravice zagotavljajo avtorjem avtoriteto nad celotno integriteto informacij, ki jih posredujejo javnosti. Avtorske pravice so namreč branik, ki zagotavlja kvaliteto medijev. Brez njih javnost ne more biti povsem prepričana v verodostojnost in etičnost posredovanih informacij.

(Trampuž,2000). Lastnik avtorskih pravic je v principu avtor dela, ki te pravice lahko tudi odstopi ali pa proda. Ko smo kupili neko knjigo v tiskani ali pa digitalni obliki, nimamo pravice poljubnega razpolaganja z njo. Med avtorske pravice sodijo namreč tudi pravica do razmnoževanja in razpečevanja dela, pravica do izdelave izvedenih del, razstavljanje in javna izvedba dela. Delo razmnožujemo s tiskanjem, fotokopiranjem, prepisovanjem, citiranjem, digitaliziranjem in nalaganjem s strežnika na svoj računalnik. Distribucija pa je, kadar delo damo na razpolago v razredu, na spletni strani in tudi, ko komu knjigo posodimo. Vse to je dovoljeno početi s tujimi deli, tudi če nismo lastniki avtorskih pravic, dokler gre za pošteno, oziroma korektno uporabo (fair use). Pravni pojem poštene uporabe je sicer zelo nedoločen in nedorečen, vendar kljub temu dovoljuje kopiranje avtorskih del brez izrecnega dovoljenja lastnika za zasebne namene, za kritiko, za potrebe izobraževanja in raziskovanja, nikakor pa ne za prodajo in s tem posledičen zaslužek. Omejitve pomenijo pogoj, da uporaba ne sme biti pridobitna za trg, oziroma ne vpliva na komercialno vrednost originalnega dela. (Trampuž, 2000)

Tehnološke možnosti širjenja informacij pa žal še vedno prehitujejo ustrezne pravne premisleke o varstvu avtorskih pravic.

Tudi zaradi tega elektronska knjiga še vedno ne predstavlja velike tržne uspešnice, čeprav je še vedno verjetno poglavitni razlog v odsotnosti enotne rešitve, s katero bomo lahko knjigo kupili, si jo sposodili, oziroma naložili z interneta in prebrali, ne da bi ob tem utrpeli poškodbe oči ali da bi nam bilo potrebno poseči pregloboko v žep. Vendar pa vseeno ni vse tako črno. Open eBook Formu, mednarodna neprofitna organizacija za trženje in standardizacijo elektronskih knjig, ki združuje vrsto proizvajalcev programske opreme, založnikov in knjižnih trgovcev, je objavila, da je prodaja e-knjig v prvi četrtini leta 2004 zrasla za 46 %, dobiček pa je narasel za 28 % v primerjavi s prvo četrtino leta 2003. Po njihovih podatkih so v prvi četrtini leta 2004 prodali 421 955 elektronskih knjig. Sodeč po podatkih na njihovi internetni strani, e-knjige predstavljajo najhitrejši rastoč segment v založniški industriji (www.openebook.org).

Do trenutka, ko bomo elektronske knjige lahko prebirali na poceni napravah, ki bodo bralcu prijazne in bo tudi cena knjig primerna, nas morda deli le nekaj mesecev, lahko pa tudi več let. Vse je namreč v rokah trgovcev, založniških hiš ter njihovih strateških odločitev. Zelo močno področje pa bo še naprej ostalo omogočanje brezplačnega dostopa do knjig (Projekt Gutenberg), ki so jim avtorske pravice že potekle (že 70 let umrli avtorji), ki jih avtorji podarijo,...

2.1 Uporaba e-knjig

Elektronske knjige so z razvojem človeku prijaznejše tehnologije začele posegati globoko v posameznikovo življenje pa tudi v življenje in nadaljnji razvoj družbe same. Uporaba elektronskih knjig je v naše življenje prinesla ogromno izboljšav in kar je najpomembnejše, olajšav pri delu in zabavi. V največji meri se e-knjige danes uporabljata v procesu izobraževanja, kar sem opisala v podpoglavju 2.1.2. Tu se tudi najbolj pokažejo vse prednosti, ki nam jih prinašajo e-knjige in njihova uporaba. Poleg tega pa se e-knjige da uporabljati tudi v vsakdanjem življenju. Podrobnosti takega načina uporabe sem podala v podpoglavju 2.1.1.

Čeprav e-knjige prinašajo ogromno prednosti, jih ljudje še nismo povsem sprejeli. To pa predvsem zaradi tega, ker jih ne poznamo dovolj dobro, ter zaradi tega, ker imamo raje tiste stvari, na katere smo že od vekomaj navajeni. Še vedno tudi obstaja prepričanje, da so e-knjige precej dražje od tiskanih in da je njihova dobava zapletena. Največji problem pa je bilo pomanjkanje ustrezne naprave za branje. Vendar so se vsi ti problemi v zadnjih letih začeli postopoma reševati. Znanstveniki so se tudi lotili iskanja ustrezne bralne naprave in danes jih imamo na voljo kar nekaj različnih variant. Dandanes take naprave ponuja kar nekaj svetovno znanih podjetij, ki se ukvarjajo z računalništvom ter inovacijami. E-knjige pa lahko s pomočjo za to narejenih programov kot sta npr. Adobe Acrobat Reader ter Microsoft Reader, beremo tudi na osebni in prenosni računalnikih ter na dlančnikih (Ocvirk, 2004: 65-67).

Elektronske knjige postajajo del našega življenja, saj nam ponujajo ogromno načinov uporabe. Sčasoma smo ugotovili, da so e-knjige v določenih sferah uporabnejše in bolj praktične od klasičnih papirnatih knjig. Seveda jih nikoli ne bodo popolnoma izpodrinile, lahko pa se zanesemo na to, da bodo e-knjige že čez nekaj let, mogoče tudi manj, v naši družbi dobile zasluženost mesto človeku prijaznega in zelo uporabnega tehnološkega dosežka 20. stoletja.

2.1.1 Uporaba elektronskih knjig v vsakdanjem življenju

Tehnologija, potrebna za branje in distribucijo e-knjig, kot je npr. internet, visoko ločljivi zasloni, e-črnilo, naprave za branje, je iz dneva v dan prisotnejša v naših domovih. Vsak dan smo z njo vedno bolj seznanjeni ter jo tudi začeli uporabljati. Elektronske knjige uvajajo nove načine predstavljanja vsebine ter nove načine distribucije in prodaje knjig. Ta novi medij je ustvaril povsem novo situacijo in pretresel nekatere elemente v založniški industriji. S pojavom elektronskih knjig so se začeli pojavljati novi vzorci obnašanja ne samo organizacij, ki se z založništvom ukvarjajo, temveč tudi celotne družbe. Nastajati so začele tudi nove organizacije, ki so zaznale dobičkonosnost e-knjig v povezavi z mrežno ekonomijo (e-poslovanje). Elektronske knjige počasi prihajajo v naše domove in prodirajo v vsakodnevno rabo. V vsakdanjem življenju so se elektronske knjige pojavile komaj pred nekaj leti.

Znanstvenikom in ljubiteljem tehnologije so bile seveda poznane že mnogo prej, a je bila njihova uporaba in dostopnost prezahtevna za množično rabo. K največjemu razmahu uporabe e-knjig je največ pripomogel razvoj interneta. Največja prednost je ta, da si knjige lahko kupujemo doma ter si jih sami snemamo z omrežja na domač računalnik, oziroma na posebne priprave za branje. Elektronske knjige brez nobenih težav lahko uvrstimo v naše vsakodnevno življenje ter jih lahko vsakodnevno uporabljamo. Največje število e-knjig s katerimi se je večina do sedaj srečala, so bili razni priročniki ter navodila za uporabo raznih računalniških programov in računalniških komponent. Te knjige smo dobili v obliki prenosnih medijev. Njihova glavna prednost je dosti lažja uporaba od uporabe obsežnih tiskanih priročnikov in navodil za delo. V teh le redko najdemo, kar iščemo, oz. še pred tem obupamo. V primeru elektronskih knjig lahko klikamo po povezavah, ki nas dobesedno same pripeljejo do odgovorov na zastavljena vprašanja. Tak način iskanja je mnogo hitrejši in kvalitetnejši od listanja po kazalnih klasične knjige. Omogoči nam tudi iskanje več možnih odgovorov na eno vprašanje. Naslednja zvrst e-knjige, ki se je obnesla na tržišču in jo že veliko ljudi s pridom in učinkovito uporablja, so razni slovarji ter enciklopedije. Tudi te vrste knjig uporabljamo predvsem za iskanje informacij. To namreč niso leposlovna dela, s katerimi bi se ubadali le zaradi užitka. Po takih knjigah bomo posegli le, ko bomo potrebovali odgovore na določena vprašanja. Elektronske enciklopedije in elektronski slovarji delujejo na podobnem principu kot iskanje neznanih besed, ki sem ga predstavila v predhodnem odstavku. Zelo pomembno mesto pa so elektronske knjige dobile pri slabovidnih ter slepih ljudeh. Mnoge izmed e-knjig imajo integriran tudi zvok, oz. druge multimedijske vsebine. Vendar so žal še v fazi razvoja, pomenijo pa velik potencial pri uporabi oziroma branju elektronskih knjig. V razvoju je tudi posebna digitalna govoreča knjiga, ki naj bi po kvaliteti precej presegala današnje knjige na magnetnih trakovih. Taka knjiga bi bila tudi v veliko pomoč pri učenju tujih jezikov. V elektronsko knjigo si lahko pišemo tudi zaznamke in opombe kot pri klasičnih tiskanih knjigah. Seveda s to razliko, da v primeru e-knjig uporabljamo »e-pisalo«. Zaznamke na zaslonu e-knjige lahko popolnoma zberemo, ko jih ne potrebujemo več. Na straneh tiskanih knjig pa žal tega ne moremo storiti. Samo pomislimo, kakšne bi izgledale knjige iz knjižnice, če bi si vanje vsi pisali razne opombe. Take knjige ne bi bile več primerne za uporabo že po nekaj izposojah. Uporabnost elektronskih knjig v vsakdanjem življenju je lahko tudi izdelava svoje zbirke leposlovnih ali strokovnih del. Na majhnem mediju lahko spravimo kar nekaj vsebin tiskanih knjig. Taka uporaba je predvsem zelo dobrodošla za šolarje in za tiste ljudi, ki zelo radi veliko berejo. Torej, če boste videli nekoga na plaži, ki ima s seboj računalnik ali temu primerno napravo, vedite, da ni nujno računalniški zanesenjak, temveč le praktik. Kot primer osebnih zbirk lahko omenimo serviserja določenih strojev

in naprav. V svojo e-zbirko knjig si lahko shrani vsa navodila strojev, ki jih mora vzdrževati, lahko pa si zapisuje tudi svoje ugotovitve.

Iz dneva v dan uporaba elektronskih knjig vedno bolj narašča. Ljudje postajajo vedno bolj zaupljivi in pripravljeni uporabljati novo tehnologijo. Pripravljeni so uiti iz dosedanjih kalupov tudi s pomočjo elektronskih knjig. E-knjige v vsakdanjem življenju verjetno nikoli ne bodo zamenjale klasičnih tiskanih knjig, so pa pravo orodje in zelo dobrodošla pomoč v določenih situacijah in potrebah. Za nekatere bralce bodo predstavljale nove bralne izzive in izkušnje. Lahko jih bomo uporabljali za učenje tujega jezika, vseeno pa bomo najverjetneje svoj priljubljen roman še vedno prebrali na papirnatih straneh klasične tiskane knjige. Najverjetneje bomo imeli e-knjige s potrebno vsebino na službenem računalniku, doma pa bomo z družino še vedno potegnili na plano ogromen atlas in bomo na mizi oziroma na tleh poiskali izvir Amazonke. Če pa si bomo želeli obiskati šest dežel v treh tednih, bo verjetno bolj praktično, če bomo imeli s seboj eno napravo s šestimi vodiči v elektronski obliki, kot pa šest enakih tiskanih skupaj s priročnikom za izgovorjavo besed.

Uporaba e-knjig v vsakdanjem življenju ima tudi velik ekološki pomen, saj veliko pripomore k zdravju našega planeta. Z uporabo e-knjig in drugih elektronskih gradiv se bo občutno zmanjšala poraba papirja in s tem potreba po lesu kot osnovni surovini. Torej, e-knjige dolgoročno gledano niso primerne le za napredek človeštva, temveč posledično tudi primerne za njegov obstoj (Perez Aranz, 2001: 9-25).

2.1.2 Uporaba e-knjig v šolstvu

Bliskovit razvoj informacijsko komunikacijske tehnologije ob bogati podpori različne programske opreme s področja oblikovanja besedil, grafike, zvoka,... se je začel pojavljati in s pridom izkoriščati tudi v študijskih in akademskih sferah, tako po svetu kot tudi pri nas.

Najprej je se je v našem šolskem sistemu pojavila uporaba računalnikov in učenje njihovega delovanja, torej seznanjanja z informacijskimi tehnologijami. Ko se je tehnologija razvijala v vseh ostalih področjih človeškega življenja, ji je tudi šolstvo moralo slediti in se ji prilagajati. Posledično je z računalniki v šolo prišel tudi internet. Razvoj sodobne informacijske tehnologije prinaša velike spremembe v izobraževanju, tako na področju poučevanja kot na področju učenja. Učitelji in učenci so z uvajanjem novih tehnologij postavljeni v povsem nove vloge, ki se ob uporabi tehnologij počasi izoblikujejo (Shiratuddin, Landoni, Gibb, Hassan, 2002).

Današnji šolarji, dijaki in študentje imajo povsem drugačen način iskanja informacij, kot so ga imeli njihovi lastniki v preteklosti. Nekoč so odšli v knjižnico in ure in ure brskali po knjigah, išoč zelene informacije. Danes pa se v večini primerov usmerijo na internet. Zato danes žal mnogo knjižnic s svojimi knjižnimi policami sameva. Precej bolj so obiskani oddelki, ki so opremljeni z računalniki, ter knjižne

police, ki so opremljene z elektronskimi knjigami. Zato se knjižnice v današnjem času širijo drugače. Knjižne police s klasičnimi tiskanimi knjigami se širijo počasneje, oz. jih knjižničarji spravljajo na bolj »nedostopna« mesta. Širijo se pa prostori opremljeni z računalniškimi terminali ter tako imenovani centri elektronskih medijev.

Z razširitvijo interneta so se začele počasi med študenti, dijaki in osnovnošolci širiti tudi elektronske knjige. Pojav e-knjig v šolstvu lahko zaznamo že v prejšnjem stoletju, vendar so jih takrat uporabljali le v določenih krogih študija informatike in računalništva. Precejšen razmah pa so doživele z uvajanjem t.i. študijev na daljavo, kjer celotno šolanje poteka prek interneta. Tak način šolanja je v svetu že precej razvit. V Ameriki in tudi v nekaterih evropskih državah poznajo univerze, kjer celoten študij poteka preko interneta. Pri nas se šolanje na daljavo šele razvija in uveljavlja. Pri tem smatramo izobraževanje na daljavo za vsako obliko posrednega oziroma indirektnega izobraževanja, kjer sta učitelj in učenec med seboj fizično ločena. Učno gradivo se posreduje na daljavo preko različnih medijev (Jereb, 1999: 483-486). Na Slovenskem »tržišču« šol danes obstaja nekaj uspešnih institucij, ki podpirajo in izvajajo tak način šolanja. Ena izmed njih je recimo *Vzgojno izobraževalni zavod DOBA iz Maribora*, ki je ena izmed prvih začela pospeševati višješolski študij poslovnega sekretarja ter različne srednješolske programe preko interneta. Pri tem študiju gre za to, da vsi pogovori, vaje, predavanja, projekti,... potekajo preko klepetalnic, e-pošte, video konferenc na spletu. Celotno gradivo, ki ga udeleženci potrebujejo za določen predmet, dobijo v obliki e-knjig na šolski spletni strani. Lahko si ga stiskajo ali posnamejo na naprave za branje e-knjig. Tak način izobraževanja se je izkazal kot zelo uspešen in učinkovit, saj si udeleženec lahko sam izbira čas, kdaj bo študiral, oziroma, kdaj bo hodil v šolo. Posebej je ta način dobrodošel za že zaposlene študente, ki bi drugače morali svoje izobraževanje usklajevati s službo.

Z vidika učiteljev e-knjige pomagajo pri ažurnosti informacij. Z njihovo uporabo ne bi imeli več učbenikov in knjig z zastarelimi podatki. Namesto, da čakamo več let za ponatise, oziroma dopolnjene knjižne izdaje, lahko dnevno dopolnjujemo izdaje z ažurnimi informacijami. E-knjige lahko tudi precej znižajo stroške šolam in univerzam, saj ne bi bilo potrebno več tiskati knjig, vezati, oziroma lepiti ter jih dostavljati. Tako lahko šola ostanek denarja nameni razvoju oz. pripravi novih del.

Elektronske knjige so, oz. bodo v šolski sistem prinesle še eno zelo dobrodošlo pridobitev, s katero so zadovoljni predvsem mlajši otroci in njihovi starši. To je »tovorjenje« težkih učbenikov in knjig v šolski torbi. Z uporabo e-knjige nosimo s seboj samo napravo za branje ali pa nosilce, na katerih so e-knjige posnete.

Elektronski medij odpira nove možnosti predstavitve učnih vsebin ter novega načina učenja. Omogoča nam napredne načine iskanja in povezave do sorodnih vsebin. E-knjige torej predstavljajo več interaktivnih izkušenj v primerjavi z njihovimi tiskanimi »kolegicami«, in kot je razvidno iz izkušenj, zelo dobrodošle in koristne pri

vseh vsebinah. Učitelji lahko sami naredijo svoje delovne zvezke ter učbenike tako, da osnovnim dodajajo svoje zaznamke in opazke ter dodajajo vsebino. Lahko poudarijo pomembnejše dele, jih sami poiščejo in dodajo ustrezne hiperpovezave. Enako pa lahko počnejo tudi študentje. Na tak način si lahko naredijo učbenik, ki je prijaznejši njihovemu načinu učenja. V svoji e-knjigi lahko sami napišejo slovar, v katerega nenehno dodajajo nove pojme, ki so jim neznani. Definicije pojmov pa lahko poiščejo tudi na internetu. Ta lastnost je predvsem dobrodošla pri e-knjigah s tehnično vsebino ali s strokovno vsebino, kjer je veliko tujk in neznanih terminov. Slovarji v e-knjigah pa nam pomagajo tudi pri učenju tujih jezikov.

E-knjige so lahko v veliko pomoč otrokom, mladostnikom ter odraslim s posebnimi potrebami. Učno gradivo lahko naredimo privlačnejše na pogled ter lažje razumljivo. To dosežemo z interaktivnimi dodatki, ki jih vsebujejo e-knjige. Otrok bo raje vzemal v roke »knjigo«, ki mu ponuja razne animacije, filme ter integriran zvok. Lažje se bo na učenje skoncentriral ter sledil učitelju (Rothman, 2002).

V Ameriki so že v prejšnjem stoletju izvedli kar nekaj poizkusov na temo uporabe elektronskih knjig v študijskem procesu. Preizkusi so temeljili na tem, da so neki skupini neizkušenih študentov omogočili delo ter pouk s pomočjo bralnih naprav in z e-knjigami. Preučevali so na kakšen način bodo študentje te knjige uporabljali. Ali bodo vedeli, kaj početi z njimi? Hipoteza je bila, da bodo študentje z e-knjigami ravnali enako kot so doslej ravnali s tiskanimi knjigami; podčrtovali, pisali zaznamke in opombe,.... Ob koncu raziskave je bilo kar nekaj mešanih mnenj, vendar so zmagala pozitivna mnenja o uporabi e-knjig v šolstvu in študijskem procesu.

Pozitivne ugotovitve na podlagi mnenj študentov:

- Lahko enako podčrtujemo, pišemo zaznamke ter označujemo kot pri tiskanih knjigah (študentje so to lastnost poudarili kot zelo koristno in dobrodošlo).
- Preskakovanje iz enega poglavja na drugo, oziroma iz ene strani na drugo (hipertekst).
- Študentje so si lahko pripravili svoje lastne zapiske in si jih shranili v svoji osebni zbirki v formatu e-knjige na svoji napravi.
- S pomočjo e-knjig lahko vsak študent občuti osebno noto učitelja skozi zapiske, ki mu jih zapiše v e-učbenike. E-knjige v bistvu bolj povezujejo študente in učitelje. Med seboj lažje interaktivno sodelujejo.
- Kot zadnjo prednost pa so študentje izpostavili, da učiteljeve opazke in popravki veliko hitreje potujejo po internetu kot pa po ostalih klasičnih logističnih metodah.

Negativna mnenja:

- Učitelji preko razdalje težje razložijo kompleksnejše učne snovi, kjer je v bistvu nujen osebni stik. Ta problem se lahko recimo reši le s pomočjo dodatnih informacij, ki jih učitelj pošlje učencu preko e-pošte.
- Utrujenost oči.
- Cena naprav za branje e-knjig je še vedno previsoka za vse študente.

V večini primerov je bil odstotek tistih, ki bi e-knjige uporabljali okoli 70 %. Tisti, ki bi jih mogoče uporabljali, je bilo okoli 30 %. Torej, nihče ni izrazil negativnega mnenja, da e-knjig sploh ne bi uporabljal. Podoben procent pa bi našli tudi pri učiteljih, ki so preizkusili e-knjige pri svojem poučevanju (Shiratuddin, Landoni, Gibb in Hassan, 2003).

Po raziskavah sodeč, pa so bili najbolj navdušeni nad uvedbo e-knjig v šolski sistem mlajši otroci. Ti so z navdušenjem in zanimanjem sprejeli naprave ter jih uporabljali brez večjih problemov. E-knjige, ki so jih uporabljali v različnih poizkusih po Ameriki, so bile primerne za otroke na nižji stopnji osnovnih šol. Učitelji so morali privzeti čisto nov način dela in podajanja znanja, vendar so tudi sami vzeli to kot nov izziv ter zanje navdušili tudi otroke. Spoznali so namreč, da bodo še vedno v enaki interakciji, če ne celo v večji, z učenci, saj jih nova tehnologija ne bo zamenjala ter ne bo ogrozila njihovega dela ter kontakta z otroki.

Na podlagi dosedanjih izkušenj ugotavljam, da bi se e-knjige zelo dobro obnesle v vseh šolah in starostih populacij, vendar še vedno obstaja nekaj ovir, da bi elektronske knjige popolnoma zamenjale klasične papirnate učbenike. Ena izmed njih je recimo premajhno število učnega gradiva in pripomočkov v elektronski obliki ali pa so le ti predragi. Založniki si ne upajo izdajati e-knjig v večjem obsegu, vsaj dokler ne bo večjega povpraševanja s strani šol ter univerz. Problem je tudi v avtorskih pravicah, saj vsi avtorji ne želijo, da so njihova dela izdana v elektronski obliki. Tako pridejo v večini primerov v poštev le skripte, ki jih napišejo učitelji sami. Seveda pa se tudi večje založbe bojujejo med seboj za intelektualne pravice ter za prevlado na tržišču, kar pa samo upočasnjuje splošno uporabo e-knjig. Drugi večji problem je, da niso vse e-knjige zapisane v istem formatu. Problem pa se pojavi tudi v ceni naprav za branje elektronskih knjig. Težko verjamem, da obstaja šola, ki ima dovolj sredstev, da bi vsem učencem lahko zagotovila naprave za branje. Kljub navedenim težavam se je uporaba e-knjig povečala. Večje založniške hiše so prevzele pobudo in začele prodajati šolska gradiva v obliki e-knjig. Proizvajalci pa si prizadevajo za poenotenje ali vsaj kompatibilnost standardov zapisa e-knjig, kar bi omogočilo branje na vseh napravah, ne glede na znamko.

2.2 Potrebna tehnološka podpora

V sledečem poglavju sem napisala nekaj o tehnološki podpori, ki jo potrebujemo za branje e-knjig. Za razliko od klasičnih tiskanih knjig potrebujemo za branje e-knjig določene naprave (strojna oprema) in pa določene programe (programska oprema).

Obstajajo trije načini branja e-knjig. Lahko jih beremo na zato izdelanih napravah, lahko jih prebiramo na multi-uporabnih napravah ali pa na PDA-jih (dlančnih), žepnih računalnikih, in tudi na osebnih ter na prenosnih računalnikih. Seveda pa pri slednjih potrebujemo ustrezen software, ki pa ga lahko zastonj ali pa za plačilo dobimo na svetovnem omrežju. Enostavno si ga posnamemo z interneta in si ga inštaliramo na računalnik. Dva najbolj poznana in uporabniku prijazna sta programa podjetij Microsoft in Adobe. Pri tehnološki podpori e-knjigam pa je najbolj pomembna naprava, na kateri e-knjigo lahko beremo. Posebne bralne naprave so v bistvu tehnična podpora za uporabo (branje, pisanje, spreminjanje, dodajanje, podčrtovanje,...) e-knjig. Te naprave so podobne današnjim grafičnim tablicam z vdelanim črno-belimi ali barvnimi LCD zaslonom. Velikost zaslona je enaka ali manjša kot je velikost A4 papirja. Nekatere imajo tudi priloženo elektronsko pero za pisanje opomb na zaslon, ki je občutljiv na dotik. Nekatere, predvsem tiste novejšega tipa, pa imajo vgrajeno tudi tipkovnico. Zasloni teh čitalcev so precej bolj prijazni očem kot pa navadni računalniški monitorji ter monitorji dlančnikov. Ustvarjeni so s pomočjo posebne tehnologije, ki ne utruja oči.

Kot primer čitalcev sem v nadaljevanju na kratko predstavila dva izmed njih. Prvi je čitalec *SOFTBOOK*. Približno je velik kot format A4, ima sivinski ekran z možnostjo osvetlitve (črno-bel LCD zaslon). Tehta kar 1.3 kg.. Ima 8MB delovnega spomina. Vsebinsko lahko posnamemo neposredno iz interneta s pomočjo vgrajenega modema. Priloženo pa ima tudi elektronsko pero. Naslednji čitalec pa je *FRANKLIN eBOOK MAN*. Ima kar nekaj PDA funkcij, torej ga lahko uporabljamo tudi kot dlančnik oz. organizator. Omogoča poslušanje glasbe (ima vgrajen MP3 player). Ima vgrajeno beležnico. Ena zmed velikih prednosti tega čitalca pa je tudi, da ima vgrajeno sintezo govora. E-knjige lahko tudi poslušamo.

Slika 1: Softbook

vir: http://www.businessweek.com/1999/99_23/b3632031.htm (26.8.2004)

Slika 2: Franklin eBook Man

vir: <http://www.franklin.com/ebookman/> (26.8.2004)

Idealen čitalec bi moral biti lahek, tanek in imeti bi moral veliko delovnega spomina. Osvetlitev zaslona, ki je še prijazna za oči, bi morala biti manj kot 11b. Zaslona bi moral biti barven, ne samo črno-bel. Omogočal naj bi branje pri sončni svetlobi in imeti bi moral ekstremno veliko resolucijo in kontrast. Temu se znanstveniki približujejo z uporabo e-črnila in e-papirja. Moral bi imeti tudi precej zmogljive baterije, kar pa na žalost pomeni dodatek na teži in velikosti (Lužar, 2004).

V nadaljevanju predstavljam programsko opremo za branje e-knjig. Kot sem že omenila v uvodu poglavja 2.1. sta najbolj prodajana in vodilna dva programa oz. formata zapisa elektronskih publikacij. *Adobe Reader* in *Microsoft Reader*. Oba programa si lahko posnamemo zastonj s spletnih strani obeh izdelovalcev, ali pa na internetnih straneh e-knjigarn. Tretji najbolj uporabljan program, ki pa je francoske izdelave, je *Mobipocket Reader*, ki pa ni v celoti zastonj. Za celotno verzijo programa je žal potrebno doplačilo. Ti trije programi so si v osnovi precej podobni. V vseh treh lahko pišemo opombe in zaznamke, vsi trije nam omogočajo spreminjanje velikosti pisave, vsi podpirajo podčrtovanje, vsi trije podpirajo gledanje fotografij,... Med seboj pa se v določenih stvareh tudi razlikujejo. S programom *Adobe Reader* lahko e-knjige tiskamo, z ostalima dvema tega ne moremo. Na podlagi lastnosti vseh treh programov lahko ugotovimo, kateri program našim potrebam in željam najbolj ustreza. V prilogi sem podala tabelo s popolnimi podatki o lastnostih vseh treh programov.

Slednje programe lahko naložimo s pomočjo PC kartice, CD-ja ali pa kar preko interneta. Največji problem pa predstavlja format zapisa podatkov, kjer vsak produkt podpira le svoj lastniški format. Poznamo kar nekaj formatov: *Adobe eBook*, *Adobe PDF*, *Gemstar ebook*, *HTML*, *Instant ebook*, *Microsoft Reader*, *MobiPocket*,... Najbolj pogosti so formati .pdf podjetja Adobe, .lit format podjetja Microsoft in format OeB, ki je formuliran s polnim sodelovanjem združenja Open eBook. Ti formati med seboj niso kompatibilni. Kar pomeni, da če imamo e-knjigo v .pdf

formatu, je ne bomo mogli prebrati na čitalcu, ki podpira format .lit. To predstavlja velik izziv za založnike in znanstvenike, ki skušajo ustvariti in konvertirati vse e-knjige v enoten, kompatibilen format (Ciotti, 2001).

E-knjige imajo v primerjavi s klasičnimi tiskanimi knjigami ogromno prednosti, vendar pa tudi nekaj slabosti. V nadaljevanju sem se najprej posvetila prednostim, nato pa še slabostim.

2.2.1 Prednosti

Ena izmed poglavitnih prednosti je njen obseg. E-knjiga je precej manjša od papirnate knjige (razen žepnih izdaj). Zaradi majhnosti lahko e-zapisa lahko na ustreznem mediju shranimo veliko število knjig. E-knjige pomenijo torej tudi večjo mobilnost. Naslednja prednost e-knjig je lažja dostopnost. Večinoma jih lahko kupimo ali pa brezplačno snamemo z interneta. E-knjige dobimo na posebnih spletnih straneh elektronskih založnikov ter elektronskih knjigarn in knjižnic. Lahko pa dobimo tudi že zapisane na nosilcih kot je zgoščenka. Poleg lažje dostopnosti lahko kot prednost izpostavimo hitrejši dostop. E-knjigo, ki jo naročimo preko interneta, dobimo na svoj dom, natančneje na svoj računalnik oz. bralno napravo, skoraj v trenutku. Ker dostave pri e-knjigah praktično ni, ni stroškov distribucije. To je zelo pomembno iz stroškovnega vidika za založnike in knjigarne ter seveda za kupca, ki mora plačati stroške dostave.

E-knjige lahko na internetu izdajajo tudi manj znani pisatelji ali celo amaterji in ljubitelji. Ni jim potrebno plačevati stroškov založbe, tiska, distribucije ter honorarja agentov. Knjigo enostavno s pomočjo ustreznega programa prevedejo v digitalno obliko ter jo ponudijo na svoji spletni strani zastonj ali pa za plačilo. Stroškov praktično ni. Poleg tega pa tudi ni čakanja na izdajo. Takoj, ko je knjiga objavljena na mreži, si jo lahko snamemo in preberemo (Lužar, 2004).

E-knjige so zelo dobrodošle pri slabovidnih, slepih ter ljudeh s posebnimi potrebami, saj imajo nekatere vgrajeno sintezo govora. So pa tudi zanimivejše in privlačnejše, tako za otroke, mladostnike in odrasle. Poleg zvoka, e-knjige lahko vsebujejo tudi kratke filme in animacije. Pri branju na namenski opremi si prilagajamo velikost črk na zaslonu, barvo in osvetlitev ozadja. Ker celoten zaslon lahko zaobjamemo z enim samim pogledom, nam ni treba besedilu slediti z očmi. To pa je pri hitrem branju velika prednost. Lahko beremo tudi v temi. Nekatere e-knjige imajo vgrajen slovar, v katerem lahko poiščemo besedo, ki nam je neznana. To je zelo priročno pri učenju tujih jezikov in pri branju strokovne literature. V e-knjigah se ravno tako kot pri klasičnih knjigah lahko podčrtuje, piše zaznamke in opombe. Prednost e-knjig pa je, da lahko kasneje zaznamke zberemo ter si pišemo nove. Lahko pa si celo ustvarimo svojo virtualno knjižnico, za potrebe študija ali pa le za zabavo, ki nam bo zavzela le toliko prostora kot je velika naprava za branje.

2.2.2 Slabosti

Poleg naštetih prednosti imajo e-knjige tudi nekaj slabosti. Po mojem mnenju je najpomembnejša slabost e-knjig ločljivost računalniškega zaslona kot osnovne bralne naprave. Ta je precej slabša od tiska na papir. To pa pomeni, da se pri branju le teh naše oči hitreje utrudijo. Znanstveniki so sicer že razvili t.i. e-papir ter gibke zaslone, vendar so ti predragi za splošno uporabo. Enak problem se pojavi tudi pri drugih napravah za branje e-knjig. Tudi ti so za nekatere še vedno cenovno nedosegljivi. Ker se toliko stoletij z razvojem knjige ni nič dogajalo, smo se ljudje navadili na papirnate knjige in na tisti prijeten občutek pod prsti, ko knjigo listamo ter na tisti pravi vonj po knjigi, sveže tiskani ali pa popolnoma stari in zaprašeni. Za uveljavitev e-knjig bo potrebno narediti dosti več kot le iznajti idealno bralno napravo, potrebno bo ljudi tudi navaditi na njihovo vsakdanjo uporabo. Med slabosti e-knjig spadajo tudi možne poškodbe naprav pri padcu naprav na tla. Pri klasičnih papirnatih knjigah tega nismo bili vajeni. Čeprav se e-knjige silovito in bliskovito razvijajo, je danes na voljo še vedno majhna izbira le teh. V tem primeru pa krivda ni na strani potencialnih ali že obstoječih bralcev. Del krivde nosijo založniki sami. Založnikom se na eni strani zdi, da bi e-knjige utegnile pomeniti nov in bogat vir zaslužka, po drugi strani pa jih je strah, da bodo, če se bodo uveljavile, postali nepotreben vmesni člen med pisatelji in bralci. E-knjige torej niso doživele še svojega popolnega »razcveta« zaradi možnega nižjega zaslužka in posledičnega propada založniškega posla (Pečenko, 2002: 91).

Kot slabost pa navajam tudi ceno e-knjig in bralnih naprav. Do nedavnega so bile cene e-knjig enake cenam navadnih tiskanih knjig. Zakaj bi torej nekdo kupoval e-knjige, kjer bi moral zraven kupiti še bralno napravo, da bi jo lahko sploh prebral, če pa lahko za skoraj isto ceno dobi klasično knjigo? E-knjige bi torej morale biti cenejše od klasičnih knjig, če želimo, da se bodo bolje prodajale in našle mesto v človeškem vsakdanjiku. Edina možnost za uspeh e-knjig je zanimiva vsebina in relativno nizka cena. Če bi lahko npr. sočasno s papirnato izdajo najnovejše uspešnice kupili elektronsko, za četrtno ali pa za petino cene, bi prav gotovo ne bilo malo tistih, ki bi se odločili zanjo. Sprva verjetno iz radovednosti, ko pa bi z žepnim računalnikom prebrali prvo in se znebili predsodkov, pa bi jim zanesljivo sledile še druge (Lužar, 2004).

2.2.3 Prihodnost e-knjig

Preko predstavitve prednosti in slabosti e-knjig lahko sklepamo, da imajo le te precej svetlo prihodnost, ki ni tako oddaljena. Koncept e-knjige predstavlja toliko prednosti, da v bistvu ne moremo dvomiti v njen obstoj in prodor v vsakodnevno rabo. Vse kaže na to, da bodo e-knjige v bližnji prihodnosti zaživele kot enakopravna protiutež klasičnim knjigam. Njihova prodaja vsako leto narašča. Na

omrežju je vsak dan več malih in velikih založniških hiš, ki v svoji ponudbi klasičnih knjig ponujajo in prodajajo tudi digitalne verzije novih in starih uspešnic ter razno strokovno literaturo. Tehnično bo potrebno dodelati bralne naprave ter jim posledično tudi znižati cene. Le tako bomo dosegli množično uporabo. Ciljati pa bo potrebno predvsem na mlajše potrošnike, ki se zelo hitro navdušujejo nad novimi tehničnimi dosežki in jim ni žal zanje odšteti nekaj več denarja. Kot ciljna publika pa se, sodeč po lanskoletnih raziskavah, vedno bolj pojavljajo tudi upokojniki. Najverjetneje pa je, da čaka e-knjige najsvetlejša prihodnost in največja uporaba v študijskem procesu mlajših in tudi starejših oseb. Tudi velike firme kot so Microsoft, Adobe Systems, Palm, Gemstar in Franklin Electronics Publishers vsako leto posvečajo razvoju in prodaji programov in naprav za branje e-knjig vedno in vedno več časa in denarja. Predvsem pa je prihodnost e-knjig odvisna od tega, kako jih bodo sprejeli in vzeli za svoje navadni ljudje. Za spremembo mentalitete pa je potrebno kar nekaj časa. Ni vse odvisno od razvoja tehnologije in strateških odločitev velikih založniških hiš. Prihodnost e-knjig je v največji meri odvisna od nas samih.

3 ELEKTRONSKO ZALOŽNIŠTVO

Nove informacijske tehnologije prinašajo korenite spremembe tudi na področju založništva. Kot vse ostale dejavnosti, je tudi založništvo moralo slediti napredku in razvoju. S hitrostjo razvoja in napredka ter s tem posledično tudi s potrebo ljudi po izobraževanju, se je povpraševanje po knjigah iz dneva v dan večalo. V preteklosti je bila priprava tiskanih publikacij zahtevna naloga, pri kateri je sodelovalo veliko različnih strokovnjakov. Z razvojem tiskarstva se je začelo razvijati tudi založništvo. V sedemdesetih letih so naporno delo tiskarjev začeli prevzemati računalniki. Število publikacij se je skokovito povečalo, njihova cena pa se je zniževala. Elektronsko založništvo je pojav, ki ga zasledimo v vseh razvitih družbah. Njegov razmah se je začel predvsem s pojavom programov za namizno založništvo ter interneta. *Namizno založništvo* (desktop publishing-DTP) je uporaba računalniške tehnologije in namenske programske opreme v postopku oblikovanja besedila samega ter v postopku priprave za tisk (Chagnon, 2002).

Opis definicije e-založništva, ki jo lahko najdemo na internetu pa se glasi: »Elektronsko založništvo predstavlja pisanje, tiskanje in razširjanje idej, literarnih izdelkov in drugih sporočil brez papirja. Namizno založništvo je revolucionarno poenostavilo oblikovanje in tiskanje. Z leti je namizno založništvo začelo doživljati pravi razcvet. Začele so se pojavljati tudi manjše založbe, ki so uspešno konkurirale večjim založniškim hišam. Objavlja in doseže vsakogar, ki mu je pripravljen prisluhniti; tudi del dejavnosti sodobnih založniških hiš, ki na ta način za ceno enega

objavijo več naslovov; revolucionarni obet za prihodnost, ki bo v marsičem spremenil naš odnos do knjig« (Wilson, 1997). E-založništvo v ožjem in zgodovinskem pomenu v bistvu predstavlja informacijsko podprt vnos, oblikovanje in pripravo pisane besede za tisk. V širšem in sodobne pomenu pa predstavlja vse zgornje, ter uporabo sodobnih komunikacijskih poti za razširjanje teh besedil kot so npr. internet, e-knjižnice, založbe, revije, časopisi,... E-založništvo predstavlja novo tržno nišo za manjše založniške hiše in posameznike, ki vedo, kako izkoristiti dane prednosti sodobne tehnologije. Za oblikovanje e-knjig, oz. ostalih e-publikacij, potrebujemo samo enega strokovnjaka (oblikovalca) ter dovolj zmogljiv računalnik, opremljen z ustreznim programom za namizno založništvo. V prvi fazi se napisan tekst oblikuje v knjigo, nato pretvori v elektronsko obliko knjige, na koncu pa v končni izdelek. Torej e-knjigo ponudimo preko svoje spletne strani ali v obliki dokumenta, ki si ga kupci sami za plačilo snamejo z interneta, ali pa na različnih nosilcih (Škraba, 1999: 574-577).

»Danes preprosto transformiranje neke knjižne izdaje v elektronsko obliko ni več sprejemljivo. Zaradi zelo velike konkurence na tem področju morajo založniki dodati nove, specifične elektronske elemente, če hočejo uspešno tržiti svojo elektronsko knjigo ali revijo.« (Žnidaršič, 1997: 33-39). To z drugimi besedami pomeni, da se založniki ne morejo več preprosto odločati za navadne elektronske izdaje, kot npr. navadno računalniško besedilo, izdano na ustreznem mediju. Pozornost je potrebno namenjati potrebam in zahtevam uporabnikov in tako skrbeti za svojo konkurenčnost na trgu.

E-založništvo postaja pojav, ki ga postopoma sprejemajo in uvajajo vse založbe, ki želijo ohraniti svoj položaj na trgu in poleg tega seveda tudi napredovati in osvajati vedno nove in večje tržne deleže po celem svetu. Danes se veliko malih in večjih založniških hiš ukvarja z e-založništvom. Te hiše ponujajo svoja dela na svojih spletnih straneh ter jih s pomočjo spletne trgovine tudi prodajajo. Večina pa ni striktno usmerjena v prodajo e-knjig. Največkrat je njihova ponudba mešana, klasične knjige s podporo e-knjig. Najbolj poznane večje založniške hiše so Barnes&Noble.com, MightyWords, McGraw-Hill, Random House... Z uvedbo e-založništva v poslovanje založnikov lahko precej zmanjšamo stroške same izdelave knjig ter logistike. V primerjavi s klasičnim založništvom pri elektronskemu nimamo stroškov tiskarjev, stroškov vezanja oz. lepljenja knjig ter stroškov skladiščenja in zalog, razpečave po knjigarnah in trgovinah ali po domovih. V bistvu so stroški izdajanja e-knjig za 95% nižji od stroškov za izdajanje tiskanih knjig (Potočnik, 2000).

Na začetku so se predvsem velike založniške hiše bale uvesti v ponudbo tudi e-knjige, zaradi bojzani, da bodo le te resno ogrožale prodajo in posledično prihodke od klasičnih tiskanih knjig, vendar so sčasoma ugotovili, da prodaja e-knjig

spodbudi tudi prodajo tiskanih knjig in obe naraščata (Potočnik, 2000). E-založništvo lahko predstavlja konkurenco ali simbiozo klasične in elektronske publikacije. Pri simbiozi pa imam v mislih predvsem nov marketinški pristop k načinu razširjanja informacij. E-založništvo si lahko predstavljamo kot dopolnitev h klasičnemu založništvu. Recimo, da si založniška hiša omisli svojo spletno stran na svetovnem omrežju, ter tako začne izkoriščati prednosti interneta. Na svoji spletni strani nato lahko uvede e-trgovino oziroma e-knjigarno, kjer preko spleta ponuja svoje publikacije. Za boljšo reklamo publikacij lahko poskrbi tudi tako, da začetek knjige, povzetek vsebine, predstavitev avtorja ali pa avtorjeva druga dela ponudi za zelo nizko ceno ali pa še bolje, zastoj v e-obliki, torej kot e-knjigo. Tako bo imel bralec boljši pogled nad našo ponudbo. Na tak način, torej s simbiozo, lahko pritegnemo več potencialnih kupcev. Založniki so se z leti naučili, da pri omembi klasičnih knjig in e-knjig, trg postane »oboje/in« ne pa »eno/ali«. Kot že omenjeno se založniki z uvedbo e-založništva srečajo z novim načinom trženja. Pri izdelavi marketinškega načrta mora založnik upoštevati razliko med elektronskimi verzijami knjige ali časopisov ter tiskanimi knjigami. To je namreč pomemben vidik marketinške strategije, še posebej, če z njo ciljamo na istega uporabnika kot tiskane verzije.

Pri izdajanju e-publikacij pa je pomembna tudi cena in način plačila. Obstajata dva glavna modela:

- *»pay as you go«* model, pri katerem uporabnik oz. kupec plača publikacijo takoj, ko jo rabi,
- *model vezan na naročnino* (v uporabi največkrat pri on-line izdajah časopisov) – naročniški model ter licence (Potočnik, 2000).

Tisti, ki so vneti zagovorniki poceni on-line časopisov pravijo, da bi morali biti stroški in cena za 30% nižji od izdajanja stroškov konvencionalno tiskanega časopisa (Rowland, 1998: 133-163). Pri e-dokumentih privarčujemo na papirju, tiskanju, vezavi in distribuciji, vendar pa se vseeno pojavijo stroški paralelnega nastajanja elektronske verzije ter administrativnega dela z naročninami in računi. Po predvidevanjih naj bi bilo končno razmerje stroškov med tiskanimi in elektronskimi publikacijami okoli 50% (Rowland, 1998: 133-163).

Pomemben vidik pri e-založništvu in njegovem počasnem razvijanju in vpeljevanju ima tudi problem avtorske pravne zaščite gradiva v e-obliki. Večino elektronskih avtorskih pravic so vključili v obstoječi Zakon o avtorskih in sorodnih pravicah (ZASP, Uradni list RS 21/1995). Problematiko varovanja in kršenja elektronskih pravic opisuje Potočnik (2000): »Na internetu smo priča nastajanju virtualnih knjižnic, elektronskih revij, elektronskemu založništvu,... In to za sabo nujno povleče tudi kršenje avtorskih pravic. Z informacijami v takšni obliki je mogoče manipulirati na številne načine - besedila lahko kopiramo na trdi disk

računalnika in jih lahko dopolnujemo, krajšamo ter kombiniramo z drugimi besedili, na koncu pa jih lahko natisnemo s tiskalnikom in kopiramo v poljubnem številu izvodov. Lahko pa jih seveda tudi nešteto krat posnamemo na nosilce in jih prodajamo. V praksi pa to pomeni: uporaba skenerja, prenos avtorskih del s papirnega formata v urejevalnike besedil, prenos iz podatkovnih zbirk neposredno na lasten računalnik, prenos iz on-line podatkovnih zbirk, disket, CD-ROM-ov na papir, razpošiljanje avtorskih del po računalniških omrežjih ter razpošiljanje takšnih del po e-pošti. Ker avtorska pravica po ZASP (14. člen), avtorju pripada na podlagi same stvaritve dela in ni potrebna poprejšnja prijava (kot npr. pri patentih), je takšno dejanje poseganje v avtorjevo stvaritev moralnih in avtorskih pravic.« Ravno zaradi slabo razvitega zakona, ki naj bi varoval e-publikacije pred nezakonitim piratstvom, se založniške hiše bojijo ukvarjanja z e-založništvom. Ta strah izhaja predvsem iz slabih izkušenj na glasbenem področju, kjer brez posebnih težav dobimo avtorsko glasbo še preden ta sploh uradno izide. Seveda pa so te kopije za polovico ali več cenejše od originalov. Enako se že dogaja s knjigami. Na spletu namreč obstaja ogromno strani, kjer si lahko zastonj, oz. za majhno plačilo posnamemo obilico e-knjig. Določbe, kjer je ZASP, kolikor je mogoče, upošteval nove digitalne tehnologije so:

- definicija javnosti brez prostora in časa (2. člen),
- elektronske baze podatkov (člen 8/1),
- shranitev v elektronski obliki je reproduciranje (člen 23/2),
- reproduciranje programa je podano ne glede na to, ali je začasno ali trajno ter s katerim sredstvom in v kateri obliki (člen 113/1 tč. 1),
- razlikovanje med tiskarsko in elektronsko uporabo (člen 76/2),
- računalniški programi so avtorska dela (členi 5/2 tč.2, 111-117),
- neupoštevanje elektronskih zaščitnih sredstev pomeni kršitev avtorske zaščite (166. člen) (Potočnik, 2000).

Obstaja pa tudi seznam elektronskih avtorskih pravic, ki so razdeljene na osnovne in subsidiarne.

Osnovne:

- Pravica do izdaje avtorsko zaščitene delo na elektronskem mediju, ki si jo mora založnik v pogodbi z avtorjem posebej zagotoviti.
- Pravica shranjevanja avtorskega dela na kateremkoli elektronskem mediju.

Subsidiarne so vse tiste pravice, ki jih založba od avtorja pridobi s pogodbo, niso pa povezane z osnovno pravico, kot so npr. pravica reproduciranja in pravica distribuiranja. Založba lahko te stranske pravice prodaja in si nato z avtorjem deli dobiček:

- Vključitev v elektronski izdelek ali servis nekega drugega založnika ali prodajalca.
- Prikazovanje na ekranu.
- Javno predvajanje.
- Prenasjanje avtorskih del iz enega računalnika na drugega in distribucija.
- Omreženje elektronskega proizvoda.
- Izpis trajnih kopij.
- Redigiranje (»editing«).
- Vključevanje v multimedijske izdaje (Žnideršič, 1997).

Kljub vsem problemom, s katerimi se založniki srečujejo pri avtorskih pravicah, postaja e-založništvo vedno bolj aktualno. Predvsem zaradi novih tržnih priložnosti za razvoj založništva, ter zaradi novih strategij za širitev ponudb založb s spletnim založništvom. Slovenske izkušnje na področju izdajanja e-dokumentov kažejo, da močno prednjačijo založniške hiše, ki izdajajo serijske publikacije (Delo, Večer, Dnevnik, Finance, Kapital,...) in organizacije predvsem iz znanstvenih in akademskih sfer. Vse te organizacije večinoma izdajajo le elektronske različice svojih časopisov in revij.

3.1 Potrebna tehnološka podpora

E-založništvo vsebuje tehnološke in poslovne modele, ki združujejo vzdrževanje, arhiviranje in distribucijo dokumentov (knjige, časopise in revije) v elektronski obliki s pomočjo računalnika in drugih rešitev. E-založništvo uporablja tehnologije, ki omogočajo nove priložnosti za založnike, ki jih lahko uporabljajo ne samo velike založniške hiše, temveč tudi majhni posamezniki in majhna podjetja. Omogoča, da publikacija doseže globalno vse bralce na podlagi minimalnih stroškov. Posameznikom pa omogoča, da lahko individualno izdajajo svoja dela. Ideja e-založništva se je začela rojevati v poznih osemdesetih z velikim razmahom namiznega založništva. Pojavljale so se nove inovacije in z leti je število uporabnikov skokovito naraslo. Glavna vzroka za razvoj in delovanje e-založništva sta svetovno omrežje in namizno založništvo. Preko interneta so lahko založniki začeli prodajati in ponujati svoje izdelke (e-knjige, on-line časopise in revije). Brez interneta bi bilo e-založništvo skoraj brez pomena in nikoli ne bi doživelo takega razmaha. Za pisanje e-knjig se uporablja enaka orodja kot za pisanje in oblikovanje klasičnih knjig s pomočjo namiznega založništva. Namizno založništvo (DTP) je uporaba računalniške tehnologije in namenske programske opreme v postopku oblikovanja in v postopku priprave za tisk. Z namiznim založništvom se lahko začne ukvarjati kdorkoli. Potrebujemo le dovolj zmogljiv računalnik z dobrim monitorjem ter ustrezen program. Danes lahko brez večjih težav najdemo programsko rešitev, ki

najbolj ustreza našim potrebam in željam. Ti programi so danes cenovno ugodni in stroški za nabavo programa se nam zelo hitro povrnejo.

V nadaljevanju predstavljam nekaj programov za namizno založništvo, ki so med založniki najbolj priljubljeni: Adobe PageMaker, Adobe InDesign, QuarkXPress, Adobe FrameMaker in Corel VENTURA. Seveda pa nima vsak program vseh orodij, ki bi ustrezala vsem željam in potrebam založnikov. Zato je potrebno najti ustrezno kombinacijo. Nekateri programi so npr. specializirani za obsežnejše dokumente in za izdelavo tabel, drugi pa vsebujejo orodja za risanje, oblikovanje revij, brošur.

Vse se je začelo z uporabo *Adobovega PageMakerja* leta 1985, ki je korenito spremenil pripravo dokumentov za tisk. Vsebuje celoten spekter orodij za kreiranje vseh vrst publikacij, brošur, letakov in ostalega podobnega materiala. Podpira pa tudi risanje tabel. Program je bil najbolj dobrodošel za pisanje poročil in pisarniških dokumentov, ni pa zadostoval potrebam založnikov knjig ali pa e-knjig. Vendar so pri Adobu novejšim verzijam dodali tudi te pomanjkljivosti.

Naslednji program je ravno tako *Adobov InDesign*, ki je bil prvič predstavljen leta 1999. Program je prinesel precej novosti, ki so si jih uporabniki konkurenčnih izdelkov že dolgo želeli. Novejša verzija, ki je bila izdana leta 2002 vsebuje orodja za izdajanje knjig, risanje tabel, XML in vsebuje tudi grafične efekte podobne Photoshop-u. Vsebuje popoln spekter orodij za oblikovanje revij, poročil, časopisov, letakov, brošur, reklamnih oglasov, posterjev velikega formata,... Vsebuje tudi dobra orodja za založnike, med njimi kazala, indekse, glavo. Namenjen je profesionalnemu oblikovanju.

Tretji program je *QuarkXPress*. V zgodnjih devetdesetih je postal vodilen program za profesionalne oblikovalce in založnike, predvsem zaradi svojih enkratnih lastnosti in orodij za oblikovanje in planiranje. Vsebuje popoln spekter orodij za oblikovanje revij, poročil, časopisov, letakov, brošur, posterjev velikih formatov,...ima tudi nekaj orodij za založnike knjig, med drugimi tudi sposobnost kreiranja kazal, indeksov, glave dokumenta. Ta program se v kombinaciji z drugimi uporablja predvsem za izdajanje kompleksnejših periodičnih in navadnih publikacij. Zelo popularen pri namiznem založništvu je *Adobe FrameMaker*. Namenjena je oblikovanju bolj specifičnih, tehničnih, znanstvenih in akademskih publikacij ter ostalim delom z več poglavji. Odlično postavlja knjige, saj omogoča enostavno izdelavo kazal, učinkovito vstavljanje slik in matematičnih izrazov, dobro številči strani in druge dele publikacij. Žal pa se aplikaciji pozna, da je že »rahlo v letih« in da je pri Adobu ne vzdržujejo redno. Kot zadnjega pa omenjam še *Corel VENTURO*. Vsebuje orodja za oblikovanje knjig, katalogov, časopisov, revij, znanstvenih, tehničnih, akademskih in ostalih publikacij ter dokumentov z več poglavji. Je izredno tehnično dodelan program. Ustvarjen je predvsem za knjige in

tehnične dokumente, ki potrebujejo hitro in učinkovito razvijanje velikega števila strani.

Namizno založništvo je v nekaj letih doživelo pravi razcvet. Nastajali so (na žalost pa tudi izginjali) vedno novi programi. Orodja, ki so jih prej poznali samo najzmogljivejši programi so se selila tudi v navadne urejevalnike besedil (WordPerfect, WordPro, Word,...). Število publikacij se iz leta v leto veča, saj lahko danes skorajda vsakdo pripravi bolj ali manj zapleten dokument za izdajo. Žal pa zaradi pomanjkanja oblikovalskega znanja precej trpi kakovost izdelkov. S pomočjo zgoraj opisanih programov lahko oblikujemo knjigo, ki gre nato lahko v tisk ali pa jo »spremenimo« v e-knjigo. Za to pa spet potrebujemo namenske programe, ki nam to omogočajo (Adobe Converter,...). Nato e-knjigo ponudimo preko e-založbe na spletu, ali pa jo posnamemo na različne nosilce (Chagnon, 2002).

3.2 Uporaba e-založništva

E-založništvo in njegova uporaba se je začelo širiti s porastom uporabe in popularnosti interneta. Brez njega bi e-založništvo najverjetneje sploh ne obstajalo. Uporaba se je začela širiti z uvedbo namiznega založništva in za to prirejenih programov na začetku 80. let prejšnjega stoletja. V večini primerov založniške hiše uporabljajo e-založništvo kot dopolnitev h klasičnemu založništvu. To pomeni, da so svojo ponudbo papirnatih knjig enostavno razširili še na ponudbo e-knjig. Te so lahko enake izdajam klasičnih knjig ali pa lahko izhajajo samostojno. V večini primerov predstavljajo e-knjige založnikom podporo pri promoviranju in pri pospeševanju prodaje tiskanih knjig. E-založništvo uporabljajo kot nov marketinški pristop k novemu načinu razširjanja informacij ter kot novo strategijo za širitev svojih ponudb. Obseg ponudbe knjižnih del z uporabo e-založništva lahko skokovito naraste, predvsem s pomočjo oglaševanja založbe na internetu. Tako namreč dosežemo veliko več bralcev po celem svetu. E-založništvo v bistvu s pridom izkorišča vse prednosti, ki jih nudi internet. Poleg tega pa lahko z uporabo interneta in on-line izdajami širimo jezik in kulturo.

E-založništvo je še posebej priporočljivo za uporabo v manjših založniških hišah, ali pa za posameznike in mlade nadebudne avtorje pisanih del, saj le na tak način lahko uspešno in učinkovito konkurirajo velikim založnikom. Kot sem že navedla v prejšnjih poglavjih, postavlja e-založništvo minimalne pogoje in s tem stroške, zato se z njim lahko ukvarja skoraj vsak. Na spletu danes obstaja že ogromno podjetij, ki se ukvarjajo samo z e-založništvom in nudijo svojim strankam »rešitve na ključ« za izdajanje knjig, poročil, prispevkov,... To pomeni, da v svojih storitvah nudijo konvertiranje in oblikovanje pisanega dokumenta s pomočjo določenih programov v elektronsko obliko, objavo na internetu oz. na drugih

nosilcih ter nadaljnjo prodajo. Uporaba e-založništva je poenostavila in pospešila proces tiskanja in izdajanja knjig. Pomembno pa je, da najdemo pravo tržno nišo za naše e-publikacije, ki se trenutno kaže predvsem na področju študijskih oz. akademskih gradiv. V poglavju o e-knjigah in njihovi uporabi v šolstvu sem tudi nazorno prikazala, zakaj so le te v teh sferah zelo dobrodošle. Lahko pa se tudi uporablja, kot to počne že kar nekaj ameriških univerz, za izdajanje šolskih časopisov in revij (Šalomon, 2002). Drugo področje, kjer bi se lahko bolje uporabljali e-publikacije, je znanstveno raziskovalno področje. Zaradi prednosti, ki jih prinašajo e-knjige, je v taki obliki zelo priporočljivo izdajati razne znanstvene priročnike, knjige, raziskave,... Tudi obseg ponudbe knjižnih del se z uporabo e-založništva lahko skokovito poveča, saj lahko s pomočjo oglaševanja založbe na internetu dosežemo veliko več bralcev po celem svetu.

Na prvi pogled naj bi e-založništvo bil enostaven prehod iz klasičnih tiskanih publikacij (knjig, časopisov, revij,...) v elektronsko obliko. Vendar ne gre samo za to: prehod na elektronski medij pomeni dodatno izkoriščanje pomembnih pridobitev v informacijskem smislu, bogatitev ponudbe, ki je ni mogoče ustaviti in je na papirju temelječa tehnologija ne more v celoti zagotoviti. Pri tem seveda ne gre samo za ponudbo svežih, aktualnih novic (v primeru on-line časopisov), ali pa za izkoriščanje hiperpovezav, vgrajenih slovarjev,...(v primeru e-knjig). Tudi arhivirana vsebina v prihodnje ne bo temeljila (samo) na papirju. Vzporedno pot bodo morale ubrati tudi digitalne znanstvene knjižnice in na elektronskem mediju organizirane deponitne knjižnice.

Kot tretja in tudi najbolj izkoriščena tržna niša na področju e-založništva, pa so elektronski časopisi, revije,..., ki so objavljeni na internetu. Poglavje 3.2.1. sem namenila prav tej uporabi e-založništva.

3.2.1 E-založništvo in spletni mediji

Prehod tiskanih medijev iz t.i. papirnate ere v sodobno spletno obliko se je zgodil spontano, najpogosteje le kot prenos tiskanih vsebin v spletno obliko. Šele kasneje so založniške in časopisne hiše začele uporabljati lastnosti spleta. Elektronski časopis je izraz, uporabljen za časopis, ki je izdan v digitalni obliki in prikazan na računalniškem zaslonu oz. na drugih bralnih enotah-čitalcih. Večina e-časopisov je dostopna v naslednjih formatih:

- *PDF* in *PostScript format* nam pokažeta točno tako obliko članka kot jo ima tiskana verzija,
- *HTML format* omogoča povezave v in med dokumenti ter uporabniško prijazno vodenje. V tem formatu so vsi bibliografski podatki, kazala, izvlečki ter vedno večje število revij v polnem tekstu,

- *SGML* (Standard Generalized Markup Language) je standard, ki omogoča izmenjavo dokumentov med založniki ali uporabo pri elektronskem pošiljanju dokumentov,
- *TEX* je uporabljen za pravilno predstavitev matematičnih formul (Franjković, 2003).

Spletni mediji predstavljajo informacijsko motivacijo, da damo in ponudimo več svojim bralcem, zabavno motivacijo z interaktivnimi vsebinami soustvarjanja, ekonomsko motivacijo založnikom (nižji stroški, zanimanje bralcev za ugodne nakupe in prodaje preko interneta). Pomembna pa je tudi socialna motivacija, ki se pojavi kot priložnost hitrejšega povezovanja, vzpostavljanja stikov, boljše obveščenosti,... Vendar se nam veskozi poraja vprašanje: Zakaj sploh časopisi na internetu? Po raziskavah sodeč večina ljudi uporablja internet za iskanje in pridobivanje informacij. Nekateri so za to tudi pripravljeni plačati. Pokazalo se je, da dosežena razširjenost in še vedno velika rast ustvarjata klimo, v kateri so izpolnjeni bistveni pogoji za intenzivno komercialno uporabo interneta. To so spoznali tudi pri medijih, predvsem v časopisnih hišah. Teoretično ima časopis na internetu več kot 50 milijonov bralcev, izredno velik pa je tudi potencial na področju marketinga in propagande (<http://www.dnevnik.si/brane/Html18.htm>). Časopisi na internetu so veliko cenejši kot tiskane izdaje in dosežejo veliko več bralcev širom po svetu.

Pri vpeljevanju medijev na splet je bila potrebno najprej narediti popolno vsebinsko prenovo. S časopisi v on-line obliki se srečujejo uporabniki spleta, ki tiskanega medija mogoče niti ne poznajo in se najprej vprašajo, kaj sploh ta časopis vsebuje. Ravno zato mora biti spletna stran vabljiva in privlačna ter zanimiva na prvi pogled. Oblika on-line časopisa mora vsebovati zanimive in vabljive elemente, predvsem zato, ker ima takšen časopis bralno občinstvo, ki ga v tiskani obliki ne bi nikoli dosegel. Druga značilnost on-line časopisov pa je, da nimajo zemljepisnih omejitev. Ne govorimo več o lokalnih ali nacionalnih izdajah, temveč globalnih, čeprav prinašajo lokalne novice, kar pa je za to globalnost izrednega pomena.

Časopisi v internetu še vedno ohranjajo svoje osnovno poslanstvo, ki se ne razlikuje od tistega v tiskani obliki. Poleg tega lahko za spletne časopise opredelimo še dodatne vloge:

- Vzgojno-izobraževalno vlogo. Mnogo ljudi bere on-line časopise zaradi zanimivosti sodobne oblike.
- Informativno ter interaktivno vlogo (hiperpovezave z drugimi informacijami iz lastnih arhivov, avdio in video informacije,...) (Šalomon, 2002).

Ena izmed najpomembnejših prednosti elektronskih izdaj časopisov je časovni dejavnik. Do pojava spletnih medijev je bila to prednost radia in televizije. Tiskani

mediji so bili v časovnem zaostanku zaradi dolgega postopka priprave tiska in na koncu distribucije. Tiskani časopisi, ki so se preoblikovali v spletno obliko niso bili več samo dnevnik z jutranjimi, opoldanskimi in večernimi izdajami, saj je njihova vsebina postala stalno aktualna, stalno ažurirana. Vsebinsko se namreč lahko stalno dopolnjuje in spreminja (Šalomon, 2002). Založniki se lahko v omrežju s svojimi elektronskimi izdajami predstavijo na nekaj osnovnih načinov:

- Propagandna predstavitev.
- Celotna vsebina (povzetek vsebine).
- Bralcu nudijo branje celotne vsebine z možnostjo brskanja po arhivu člankov prejšnjih izdanih števil.
- Interakcija bralca. Ta omogoča, da bralec preko e-pošte dobiva povzetke novic iz tekoče številke on-line izdaje.
- »Personalizirane« novice. Bralcu omogočimo, da si izbere samo določene informacije iz enega ali različnih virov po lastnih željah oz. interesih (<http://www.dnevnik.si/brane/Html19.htm>).

Žal pa večina on-line časopisov ni zastoj. In tudi v tej tezi se skriva odgovor na vprašanje, zakaj še vedno večina ljudi raje poseže po tiskani izdaji. Ljudje namreč pričakujejo, da bo vse kar najdemo na internetu, brezplačno. Tudi na on-line časopise se je kot na tiskane, potrebno naročiti in plačevati mesečno oz. letno naročnino. V nekaterih primerih je potrebno plačati tudi za ogled arhivskih izdaj in člankov (npr. Gospodarski vestnik on-line). Nekateri e-časopisi pa so v celoti brezplačni (npr. 24 ur). Založniki imajo lahko zaslužek z naročninami in pa tudi z oglasi, ki so objavljeni na njihovih spletnih straneh. Tržni uspeh on-line časopisov mora temeljiti na njegovi uspešnosti, ki jo v elektronskem prostoru merimo samo s številom obiskov na strani. To pa je tudi glavni pokazatelj ali se nam sploh splača izdajati tudi elektronsko verzijo našega časopisa. Spletne izdaje imajo možnost, da spremenijo strukturo bralcev, ki sicer ostaja zvesta tiskanim medijem. V primeru spletnih medijev se bodo bralci odločili za drugi časopis le v primeru, da ta v spletni obliki ponuja več in bolje. Pri mnogih spletnih medijih se pojavlja problem ponavljajoče se informacije. Iste novice se ponujajo drugače, samo v različni opremi. Pomanjkanje dodatnih in izzivalnih interaktivnih oblik je razlog, da se struktura bralcev ne spreminja. To pomeni, da bodo tudi v prihodnje spletne oblike tiskanih medijev, le te samo dopolnjevale in da bo uspela, ne glede na strukturo bralcev klasičnega medija, tista spletna stran, ki bo ponudila izzivalno in tehnološko novost. Svetovni splet namreč ni več le virtualni svet, temveč dejstvo druge strani naše resničnosti (Bol, 1998: 33-37).

3.3 Prednosti, slabosti in prihodnost e-založništva

V poglavju 3.3. na kratko povzemam prednosti in slabosti e-založništva v primerjavi s klasičnim založništvom, ki se navkljub novim dosežkom tehnologije in napredku, še vedno uporablja v večini primerov majhnih in velikih založniških hiš. Na koncu poglavja opisujem, kakšna prihodnost čaka e-založništvo v naslednjih letih.

3.3.1 Prednosti e-založništva

- Zmanjšani stroški oblikovanja in izdajanja različnih publikacij in stroški posrednikov.
- Manjše založniške hiše in posamezniki lahko konkurirajo večjim založnikom.
- V kombiniranju s klasičnim, postane e-založništvo nov tržni pristop k širjenju informacij.
- Dostopnost in uporabnost (enako lahek dostop do novejših in retrospektivnih informacij).
- Interaktivnost (forumi, diskusije, konference,...).
- Avtorji lahko dodajajo dodatne informacije (ažuriranje).
- Tradicionalne meje (tiskane) publikacije ni več (Franjković, 2003).

3.3.2 Slabosti e-založništva

- Nezaupljivost založniških hiš (strah pred izgubo tržnega deleža tiskanih knjig).
- Velik strošek vsebinske, informacijske in tehnološke prenove.
- Slabo razvit zakon o avtorskem pravu na področju digitalne besede.
- Premalo znanj in veščin o e-založništvu.
- Problem kontroliranja uporabe avtorskih del, zlasti pri tistih e-proizvodih, ki jih je mogoče prenašati iz računalnika v računalnik.
- Ponavljanje vedno enih in istih novic v e-časopisih.
- Kvaliteta izdanih del (Potočnik, 2000).

3.3.3 Prihodnost e-založništva

E-založništvo raste in se razvija predvsem s hitrostjo širjenja interneta ter z vedno bolj naraščajočo priljubljenostjo e-knjig ter e-časopisov. Vendar se e-založniki predvsem pojavljajo na tržiščih niš, predvsem na nacionalnih in lokalnih nivojih. To so predvsem majhni založniki, ki pokrivajo znanstvena, akademska in študijska področja in izdajajo e-publikacije na te teme. Prihodnost e-založništva je v kombinaciji s klasičnim založništvom. Večina klasičnih založniških hiš se pojavlja na internetu, kjer oglašujejo svoja tiskana in dela v elektronski obliki. Druga svetla prihodnost pa se e-založništvu kaže pri objavljanju e-časopisov in e-revij. Vse več

ljudi namreč uporablja internet za iskanje informacij. Prihodnost e-založništva pa leži tudi v knjižnicah. Vstop sodobnih tehnologij v informatiko predstavlja poseben izziv za knjižnične dejavnosti, ki jih ob tem pestijo vse ostrejše zadrege s financiranjem in prostorsko stisko. Za prihodnost e-založništva pa je ravno tako kot za prihodnost e-knjig pomemben razvoj tehnologije (standardnega formata za branje ter dovolj poceni in dobrega čitalnika).

Tudi v prihodnosti se bo še pojavljalo veliko novih priložnosti in novih tehnoloških dosežkov na področju e-založništva. Internet bo po vsej verjetnosti kreiral nove oblike e-poslovanja, nove izdelke in storitve. Napovedani so nižji stroški izdaje publikacij, gledano tudi kratkoročno, predvsem zaradi nadaljnega razvoja tehnologije. Prodajanje publikacij on-line, torej e-založništvo, je postal obsežen posel predvsem za tiste spletne strani založnikov, ki imajo vse spretnosti in možnosti, da lahko to počnejo.

Prihodnost e-založništva pretvarja revijo v elektronski seminar, učno knjigo v interaktivno učilnico in knjižnico v omrežni sistem za podporo poučevanja. Rezultat vsega tega bo vsekakor še učinkovitejša znanost, še učinkovitejši raziskovalci in tudi še trša tekma med njimi.

4 VLOGA INTERNETA PRI UPORABI E-KNJIG IN E-ZALOŽNIŠTVA

Popolnoma nov pomen uporabi e-knjig in e-založništva je dal razvoj interneta. Internet deluje kot šibko povezana množica navzven odprtih manjših računalniških omrežij. Zaradi take zgradbe internet nima lastnika ali osrednjega nadzornega organa. Vsako manjše omrežje, ki je vključeno v internet, skrbi samo zase, hkrati pa omogoča komunikacijo z drugimi. Ta komunikacija je izvedljiva, ker vsa omrežja uporabljajo ista pravila sporazumevanja (protokole). Da omrežje lahko imenujemo Internet, mora le to biti nadgrajeno s storitvami. Ena najpomembnejših storitev je svetovni splet (world wide web), skrajšano www. Druga najpomembnejša storitev pa je e-pošta, ki jo imenujemo tudi »mati« vseh storitev. Ravno zaradi te je internet doživel tako eksplozijo popularnosti po celem svetu. Internet ponuja pogled na sestavljene strani, ki vsebujejo ogromno podatkov, podob, zvokov, animacij, slik, filmov,... Veliko strani pa vsebuje tudi povezave do drugih spletnih strani oz. dokumentov, obstoječih na mreži.

Hipertekst ki je jezik Web-a, je nelinearen zapis, ki je dinamičen in posreduje informacije preko povezav ali »linkov«. Načeloma vsebuje tudi multimedijo, grafike, animacije in zvok. Hipertekst spreminja tradicionalno pisanje tako, da odstrani linearnost in zaporednost. Torej je to tekst, ki nam nakaže povezave do ostalih tekstov na internetu (Lužar, 2004).

Danes internet izkoriščamo za zelo priljubljeno ter stroškovno zelo ugodno elektronsko poslovanje. Poznamo:

- *B2B (podjetje-podjetje),*
- *B2C (podjetje-potrošnik),*
- *C2C (potrošnik-potrošnik),*
- *A2C (državna uprava-potrošnik),*
- *A2B (državna uprava-podjetje),*
- *A2A (državna uprava-državna uprava)* (Toplišek, 1998).

Vedno več podjetij se odloča, da svoje izdelke oglašuje tudi preko interneta, v večini primerov pa tudi nadgradnjo z e-trgovino. Lahko trdimo, da je najbolj splošna in razširjena uporaba interneta iskanje informacij za zabavo in prosti čas ter za potrebe študija. Ravno zaradi tega je internet ogromno pripomogel k razvoju elektronskih knjig. Te knjige so v bistvu prav »zažarele« šele z občo uporabo svetovnega omrežja. Enako se je dogajalo tudi z elektronskim založništvom.

4.1 Vloga interneta pri razvoju e-knjig

V zadnjih letih smo priča prenosu vsebin v digitalno oz. elektronsko obliko in nato na internet (predvsem na glasbenem in filmskem področju). Medij, ki je bil za prenos v elektronsko obliko najpripravnejši, torej knjiga, je večinoma ostajal v senci. Že dolga leta velja samoumevno dejstvo, da se da knjige, oziroma besedilno grafične vsebine enostavno prenesti v elektronsko obliko. Vse se je začelo leta 1971, ko je v ZDA nastal t.i. projekt Gutenberg. Takrat je štiriindvajsetletni študent prišel na idejo, da bi pretipkal knjigo v elektronsko obliko. Projekt Gutenberg je postal prva elektronska knjižnica, v kateri je danes več kot deset tisoč brezplačnih elektronskih knjig, večinoma v angleščini in tudi v drugih jezikih. Na spletnem naslovu www.gutenberg.net si lahko poiščete katerokoli knjigo iz te zbirke in si jo brezplačno prenesete na vaš računalnik. Knjige so zapisane v enostavnem besedilnem formatu (txt), na voljo pa imajo tudi dve veliki zbirki naslovov, ki jih lahko dobite kot zapis na CD-ROM-u ali DVD. Vse take knjižnice so bile pred nastankom interneta, skoraj brez pomena. Knjigo, zapisano v elektronski obliki, je bilo potrebno iti nekam iskati, enako kot klasično knjigo v knjigarno, oziroma knjižnico. Internet je torej k razvoju elektronskih knjig najbolj pripomogel na področju distribucije. Internet je rešil vprašanje logistike elektronskih knjig. Odkar obstaja, je rešen problem prenosa podatkov med oddaljenimi računalniki po celem svetu. Sedaj si lahko sami doma »snemamo« knjige z interneta na različne nosilce, če le imamo potrebno tehnologijo in določene programe namenjene branju knjig. Taka tehnologija pa dolgoročno ne stane preveč, da si je povprečen človek ne bi mogel privoščiti (Brezigar, Lušina, 2001).

Na začetku so se elektronske knjige in ostala gradiva na internetu pojavljala v statični, neinteraktivni obliki, saj so avtorji samo prenesli svoja papirna gradiva v obliko, primerno za objavo v spletu. Take knjige pa se niso kaj dosti razlikovale od klasičnih tiskanih knjig. Na srečo izumiteljev elektronskih knjig, pa internet oz. svetovni splet že dolgo časa ni več statičen. To pomeni, da lahko med napisano besedo vstavljamo slike, zvok, animacije in tako naredimo zelo kakovostne in vsebinsko zanimive, praktične ter na oko privlačne knjige. In ravno s tem se pojavijo bistveni razlogi za učinkovito uporabo elektronskih knjig. Tekst s pomočjo svetovnega spleta postane bolj neposreden, podrobnejši in tekoč. Postane tudi bolj interaktiven ter zanimiv za branje. Ko prebiramo neko elektronsko gradivo in nas o njem zanimajo podrobnejše oziroma dodatne informacije, nam ni potrebno iti v knjižnico ali pa knjigarjo in iskati ostalo literaturo na preučevano temo. V takem primeru s pomočjo ključnih besed preko iskalnikov najdemo želene informacije. V elektronskih knjigah pa so v večini primerov že dodane hiperpovezave, ki bodo nadgradile naše znanje. Uporaba povezav pa tudi omogoča interaktivnost med avtorjem, bralcem in različnimi mediji. Elektronski tekst in z njim elektronske knjige ni več fiksen, temveč se ga da spreminjati. Vedno obstajajo nove variante in možnosti spreminjanja, pregledovanja ter ažuriranja teksta. To pri klasičnih knjigah ni bilo mogoče. Potreben je bil nov ponatis, in z njim povezani ogromni stroški. Branje klasičnih knjig je samostojna, osamljena in pasivna dejavnost. Branje elektronskih gradiv in knjig pa je interaktiven proces, saj bralec odloča, katere povezave bo pogledal, kje bo brskal po internetu ter kaj bo spreminjal in dodajal. Vse skupaj je le bralčeva odločitev. Taka uporaba elektronskih knjig se je kot najbolj koristna pokazala v študijskem procesu, tako mlajših otrok in pri izobraževanju odraslih (Jereb, 1999: 483-486).

Elektronske knjigarne obratujejo 24 ur na dan in so uporabnikom vedno na voljo. Te knjigarne so zelo dobro založene z vso možno literaturo. V svetu je najbolj znana Amazon.com, ki pa poleg elektronskih knjig nudi tudi naročanje klasičnih tiskanih knjig. Seveda pa to ni edina elektronska knjigarja. Žal pa so cene primerljive s tiskanimi knjigami, kar je najbrž eden izmed razlogov, da se e-knjige ne prodajajo v tako velikem številu kot bi se lahko. V Sloveniji se elektronske knjigarne še niso tako razširile kot v svetu, vendar tudi pri nas najdemo kar nekaj naslovov naših klasikov. Kot primer lahko omenim slovensko virtualno knjigarjo Beseda, ki na naslovu <http://www.omnibus.se/beseda/> ponuja približno 300 naslovov bolj in pa tudi manj znanih slovenskih avtorjev. Kot zanimivost naj dodam, da so trenutno nad elektronskimi knjigami najbolj navdušeni mrežni tržniki, poslovni svetovalni servisi ter študentje.

Internet, predvsem pa svetovni splet, je dal elektronskim knjigam povsem nove razsežnosti, omogočil je hitrejšo dobavo, knjige so postale bolj zanimive, privlačne in bolj uporabne.

4.2 Vloga interneta pri razvoju e-založništva

Ob vse hitrejšem razvoju in rastoči uporabi interneta se začinja pojavljati vprašanje ali je elektronsko oziroma spletno založništvo na področju pisane besede le dopolnitev klasičnih tiskanih knjig in medijev, ki le te dopolnjuje in nadgrajujejo s spletnimi možnostmi ali pa gre za čisto novo obliko knjig in medijev ter v bistvu založništva samega.

K premikom iz klasičnega založništva preko namiznega do elektronskega založništva je največ pripomogel razvoj informacijske tehnologije. Založniki so sledili spremembam, ki jih je narekoval razvoj, s tem pa so tudi spremenili svoj marketinški pristop k novemu načinu širjenja informacij. Elektronsko založništvo se je v svetu založništva pojavilo kot neka konkurenca ali pa simbioza klasičnih in elektronskih publikacij (Škraba, 1999: 574-577).

Elektronsko založništvo v tržnem smislu izkorišča svetovni splet. Gre za ustanovitev oddelka večjih klasičnih založniških hiš ali pa za čisto nove mlade založbe, ki delujejo le na internetu. To pomeni, da vsa svoja izdana dela v elektronski obliki, pa naj bodo to knjige ali drugi mediji, ponujajo in prodajajo le preko svetovnega omrežja. Tak način prodaje založnikom bistveno zmanjša stroške tiskanja in pa logistične stroške. Kupci lahko neposredno obišejo spletno stran elektronskega založnika ter si knjigo sami snamejo z omrežja, ali pa naročijo e-knjigo posneto na ustreznem mediju.

Pri trženju elektronskih knjig preko interneta pa se pojavljajo tudi različne težave. Največja težava je predvsem počasnost prenašanja podatkov z interneta na uporabniški računalnik ali drugo bralno enoto. Elektronske knjige so običajno kompleksne ter obsežne datoteke (odvisno od velikosti, dolžine in oblike knjige) ter zasedajo kar nekaj računalniškega spomina (Škraba, 1999: 574-577). Ljudje smo danes navajeni, da kar si v enem trenutku zaželimo, hočemo v drugem že dobiti. In to naj bi nam internet tudi omogočal. Vendar s počasnimi povezavami je to lahko le želja. Če hočemo, da bi marketinški koncept elektronskega založništva popolnoma zaživel, je potrebno najprej vsem uporabnikom interneta omogočiti hitrejše povezave. Naslednji večji problem pa je avtorsko-pravni vidik in z njim povezano piratstvo. Natančneje ga opisujem v tretjem poglavju.

Kljub navedenim težavam elektronske knjige še vedno lahko distribuiramo na raznih medijih, predvsem v kombinaciji s povezanimi servisi in storitvami. Spletno založništvo pa preko interneta ne izdaja in distribuira samo elektronskih knjig, temveč tudi druge medije kot so revije, časopisi,... Prehod tiskanih medijev v

sodobno spletno obliko se je pojavil spontano, najpogosteje kot prenos tiskanih vsebin v spletno obliko. Tiskani mediji so se preko spletnega založništva začeli pojavljati na internetu predvsem zaradi velikega potenciala bralcev v svetovnem spletu. Plačevati je sicer treba naročnino na elektronske izdaje, vendar je ta precej nižja kot tista za običajne časopise in revije. Spletno založništvo časopisov predstavlja veliko prednosti, med katerimi je eden najpomembnejših časovni dejavnik. Vsebina se lahko neprestano preoblikuje in ažurira. Dobili smo možnost neprestane obnove (Bol, 1997: 33-37). Bistvo elektronskega založništva revij in časopisov je izluščiti informativno prednost. Takih prednosti pa ti mediji pred pojavom interneta niso imeli nikoli. Na svetovnem omrežju ni časovnih in ni prostorskih omejitev. Kot posledica vsega tega pa so nastale spremembe medijskega bistva. Ne gre več za ponujanje izdelkov (informacij, podatkov) kot pri klasičnih založnikih in časopisnih hišah, temveč gre predvsem za ponujanje storitev. Gre za to, da bralcem ne prodajamo samo tiste informacije, ki ga zanimajo, temveč tudi tiste, ki bi ga mogoče utegnile zanimati.

5 MOŽNOSTI UVAJANJA E-KNJIG IN E-ZALOŽNIŠTVA V ŠTUDIJSKI IN POSLOVNI PROCES NA FAKULTETI ZA MANAGEMENT KOPER

Na Fakulteti za management Koper (v nadaljevanju FM) zaposleni tako kot na vseh ostalih visoko-šolskih zavodih, potrebujemo za izvedbo študijskega, raziskovanega in tudi poslovnega procesa veliko literature. Študentje potrebujejo razna študijska gradiva za pomoč pri učenju in razumevanju snovi, ki jo poslušajo na predavanjih. Običajno zavodi izdajajo razna navodila in poročila o poslovnem uspehu in dosežkih, različne zbornike srečanj, konferenc ter posvetov. V večini primerov so vsa zgoraj opisana dela izdana v obliki klasične tiskane knjige. V zelo redkih primerih najdemo poročila ali študijska gradiva, ki so v celoti objavljena na spletnih straneh. Običajno se te strani uporabljajo predvsem za golo predstavitev zavoda.

Ker sem skozi celotno diplomsko delo opisovala predvsem uporabo e-knjig in e-založništva, sem v praktičnem delu sklenila proučiti možnost njunega vključevanja in uporabe v študijskem in poslovnem procesu FM. FM ima svojo lastno založbo, za izdajanje študijskih gradiv ter ostalih publikacij, ki so potrebne za nemoteno poslovanje ter promocijo. Tu že več časa sodelujem tudi sama. Lastna založba po mojem mnenju pomeni precejšnjo prednost pred ostalimi fakultetami. Predvsem gledano iz stroškovnega vidika ter iz vidika samostojnosti in samoiniciativnosti.

V sklopu poglavja sem najprej predstavila nekaj možnosti, kako bi lahko e-knjige in tudi e-založništvo vključili na FM, v nadaljevanju pa sem izvedla anketo

med študenti FM, kjer sem poizkušala izvedeti poznavanje e-knjig ter pripravljenost na uporabo s strani študentov. Hipotetično bi lahko na FM imeli skoraj vse študijsko gradivo tudi v e-obliki, saj ima FM relativno sodobno spletno stran.

Tiskanje knjig predstavlja velik strošek v primerjavi izdajanja knjig in gradiv v elektronski obliki. Če izdajamo e-knjige, se lahko izognemo stroškom papirja ter stroškom tiskanja (tiskarji založbi zaračunajo še stroške storitev). Ti predstavljajo razmnoževanje, vezavo in prelom. Iz vsega skupaj je razvidno, da število knjig, ki jih letno izda oziroma ponatisne založba FM, predstavlja velik strošek pri poslovanju fakultete. Z izdajanjem e-gradiv bi se temu izognili. Seveda bi se tudi pri taki izdaji pojavljali stroški, vendar precej drugačni in nižji. Pri izdajanju e-literature bi se povečali stroški dela informacijske službe na fakulteti in stroški uporabe interneta; neposredno zaradi objavljanja e-gradiv na spletni strani fakultete, posredno zaradi študentov, ki bi gradivo iskali in uporabljali. Stroški oblikovanja in urejanja literature bi v obeh primerih ostali enaki.

Založba FM ima tudi to prednost, da že sedaj za izdajanje tiskanega gradiva uporablja programe za namizno založništvo. Seveda bi FM morala gradivo ponuditi tudi zapisano na različnih nosilcih, predvsem na CD-ROM-ih in ali na DVD-jih. Tako bi imeli možnost uporabe tudi tisti študentje, ki nimajo vedno na voljo povezave s svetovnim spletom.

Na podlagi svojega dela v založbi sem ugotovila, da bi se skoraj vsa gradiva dalo prenesti v elektronsko obliko in na svetovni splet. Gradiva, ki jih dobimo od avtorjev, so v večini primerov shranjena na CD-ROM-ih in bi jih bilo potrebno le konvertirati v e-obliko. Mogoče bi za začetek lahko na spletni strani objavljali v interaktivni obliki vsaj zbornike s seminarjev in srečanj, revije, razna poslovna poročila, tanjša gradiva kot npr. razne prosojnice s predavanj ter seveda študijski vodnik.

Če si ogledamo spletno stran FM, na njej najdemo kar nekaj objavljenih del v e-obliki. Vendar le ta niso čisto prave e-knjige, saj niso izdane v interaktivni obliki in ne nudijo nobene prednosti pred tiskanimi knjigami. Zato tudi študentje raje posežejo po tiskanemu gradivu, ki ga uporabljajo že leta in jim je najbolj poznano. Po mojem mnenju bi najprej morali študentom predstaviti vse prednosti, ki jih nudijo e-knjige. Na tak način bi morda nekako izkoreninili navado branja samo tiskanega gradiva. Če bi jim ponudili nekaj gradiv v e-obliki, ki bi bila občutno boljša od tiskanih, v pomenu interaktivnosti, uporabe multimedije, hitrejšega dostopa ter hitrejšega iskanja informacij, bi študentje najverjetneje sprejeli učno gradivo v e-obliki. Najprej bi morali študentom predstaviti študijski vodnik v taki obliki, ki bi bil vedno ažuren, lahko pa bi vseboval tudi obvestila za tekoče študijsko leto. Šele nato pa bi lahko nadaljevali tudi z ostalimi študijskimi pripomočki.

Vendar se tu pojavi problem tiskanja. Za večino ljudi tiskanje pomeni strošek. Čeprav ima tudi v tem primeru e-gradivo, ki je objavljeno na spletu, kar nekaj prednosti. (npr. lahko si natisnemo samo tiste dele besedila, ki jih potrebujemo. Ni potrebno prenašati, kupovati celotne knjige. Tudi za ta problem obstaja funkcija, ki jo nudijo e-knjige, t.i. print on demand (POD)).

Mislím, da na FM ni problema z računalniki, saj imamo sodobno opremljeno računalniško učilnico, kjer imajo študentje omogočen dostop do interneta in nemotenega dela na računalniku, skoraj ves dan. Mogoče pa bi se šola lahko opremila tudi z nekaj bralnimi napravami, ki bi bile na voljo za izposojó in tudi na tak način omogočile hitrejši prestop iz uporabe tiskanega gradiva na e-gradivo.

5.1 Opis postopka izdelave in obdelave ankete

V praktičnem delu diplomske naloge sem izvedla anketo med študenti vseh letnikov FM. Za izvedbo ankete sem se odločila predvsem za to, da dobim objektivno sliko o tem, koliko študentje poznajo pojem e-knjiga, ali so se z njimi že srečali in ali bi jih bili v sklopu študijskega procesa pripravljani tudi uporabljati.

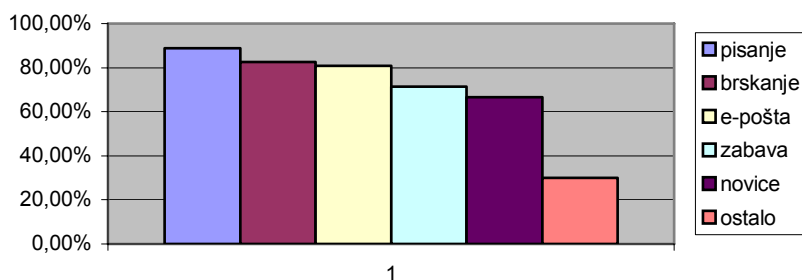
Vprašanja v anketi so bila odprtega in zaprtega tipa. Od študentov sem najprej hotela izvedeti ali sploh uporabljajo osebni računalnik ter internet. Nato pa sem se preko vprašanj osredotočila na poznavanje e-knjig.

Kot vzorec sem zajela 200 rednih in tudi izrednih študentov, ki študirajo na FM. Kljub dokaj pričakovanim rezultatom me je presenetilo dejstvo, da večina študentov še vedno ne ve točno, kaj je e-knjiga. Večina jih še vedno misli, da e-knjige lahko dobimo samo na internetu, beremo pa jih lahko samo s pomočjo svetovnega spleta. Prav tako mislijo, da so to le teksti, ki jih beremo s programom Acrobat Reader. Kar nekaj jih tudi ne ve, da obstajajo tudi namenski čitalci. V nadaljevanju sem opisala rezultate, ki sem jih dobila pri izvedbi ankete.

5.1.2 Obdelava rezultatov ankete

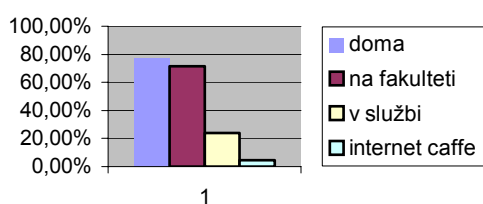
- Prvo vprašanje se je glasilo: »Zakaj uporabljate vaš osebni računalnik?« Možnih je bilo več odgovorov. Največ odstotkov, **88,8 %**, je dobila možnost: pisanje (urejevalnik besedil). Na drugo mesto se je z **82,5 %** uvrstila možnost brskanja po internetu. Nadalje je na tretjem mestu z **80,9 %** odgovor, da osebni računalnik uporabljajo za osebne zadeve kot je e-pošta in organizator dela. Nato je možnost »Zabava«, ki je dobila **71,4 %** odgovorov. Naj še omenim, da se je kar nekaj študentov (**66,6 %**) odločilo za možnost »Prebiranje novic, besedil, gradiv«. Ostale možnosti »Računanje, priprava predstavitev, uporaba multimedije, e-poslovanje in drugo«, pa so dobile manj kot **30 %** odgovorov študentov. Iz tega lahko sklepam, da se osebni računalnik v študijskem procesu še vedno v večini uporablja le za pisanje in pripravo raznih pisnih nalog.

Graf 1: Zakaj uporabljate vaš računalnik?

- Z drugim vprašanjem sem hotela izvedeti, kje imajo študentje najpogosteje dostop do svetovnega spleta oz. interneta. Ponujene možnosti so bile: doma, na fakulteti, v službi (anketiranih je bilo tudi veliko izrednih študentov, ki so večinoma zaposleni), v internet caffe-jih, drugje in nimam dostopa. Tudi tu je bilo možno večje število odgovorov. Največje število odgovorov **77,7 %**, je dobila možnost »doma«. Na drugo mesto so študentje s **71,4 %** postavili možnost »na fakulteti«. Tretja možnost »v službi« je dobila **23,8 %** odgovorov. Na četrtem mestu pa najdemo možnost »v internet caffe-jih« s **4,7 %**. Na ostali dve možnosti ni odgovoril nihče. Torej, lahko ugotovimo, da imajo vsi študentje nekatere dostop do interneta ter ga uporabljajo.

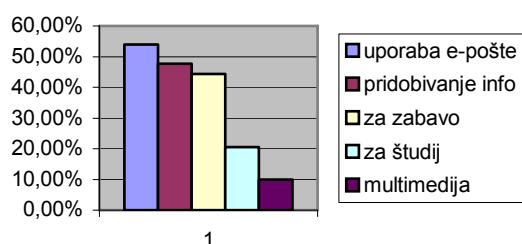
Graf 2: Kje najpogosteje dostopate do interneta?

- S tretjim vprašanjem sem hotela izvedeti, zakaj študentje uporabljajo internet. Vprašanje je bilo odprtega tipa. To pomeni, da je vsakdo lahko napisal, kar je sam želel. Po pogostosti pojavljanja (**53,9 %**) je bil največkrat omenjen odgovor: »za uporabo e-pošte«. Na drugo mesto (**47,6 %**) se je uvrstil odgovor »za pridobivanje informacij«. Tretji, največkrat omenjen odgovor »za zabavo« je dobil **44,4 %** odgovorov. Omembe vreden odgovor, ki je dobil **20,6 %** je še, da internet uporabljajo za študij. Ostali odgovori kot npr. za klepetanje (irc), zaradi

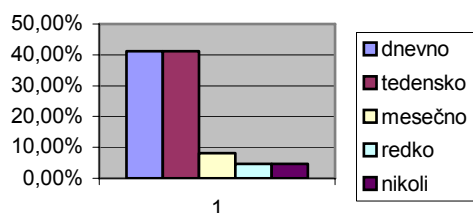
ažurnosti novic, za iskanje študijskih gradiv, za raziskovanje, za izdelavo spletnih strani, za snemanje glasbe in filmov ter za potrebe študija so dobili manj kot **10 %**. S pomočjo tega vprašanja sem ugotovila, da se internet največ uporablja za osebne zadeve, iskanje informacij ter zabavo.

Graf 3: Zakaj uporabljate internet?

- S četrtem vprašanjem sem hotela ugotoviti kako pogosto študentje uporabljajo internet kot študijski pripomoček. Največ odgovorov, **41,2 %** je dobila ponujena možnost »Dnevno«. Z enako višino odstotkov **41,2 %**, najdemo na drugem mestu možnost »Tedensko«. Nadalje se je na tretjem mestu s **8,2 %** znašla možnost »Redko«, na četrtem najdemo s **4,7 %** možnost »mesečno«, na zadnjem mestu pa najdemo s **4,7 %** možnost »Nikoli«. Vendar pa se tudi možnost »Nikoli« pojavi kar nekajkrat.

Graf 4: Kako pogosto uporabljate internet kot študijski pripomoček?

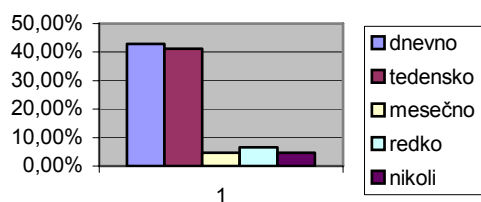

- Peto vprašanje se je navezovalo na pregledovanje spletnih strani FM z namenom iskanja koristnih informacij (študijski vodnik, obvestila, študijsko gradivo,...). Hotela sem izvedeti, ali bi študentje hipotetično sprejeli dejstvo, če bi se v bodoče vsa gradiva dala dobiti tudi v elektronski obliki na internetu. To seveda ne bi sodeč po odgovorih na drugo vprašanje, smelo povzročati večjih težav.

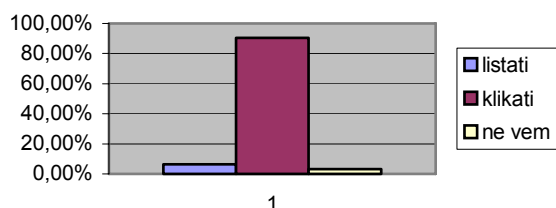
Ponudila sem jim pet možnosti: »dnevno, tedensko, mesečno, redko, nikoli«. Na prvo možnost je odgovorilo **42,8 %** vprašanih. Na drugo možnost sem dobila **41,2 %** odgovorov. Tretjo možnost je izbralo **4,7 %** študentov. Na četrto možnost je odgovorilo **6,6 %** anketirancev. Zadnji odgovor, pa je izbralo **4,7 %** vprašanih. Iz odgovorov je razvidno, da študentje kar s pridom izkoriščajo možnosti, ki jim jih nudi fakulteta na svojih spletnih straneh.

Graf 5: Kako pogosto pregledujete internetne strani FM z namenom, da bi našli koristne informacije?

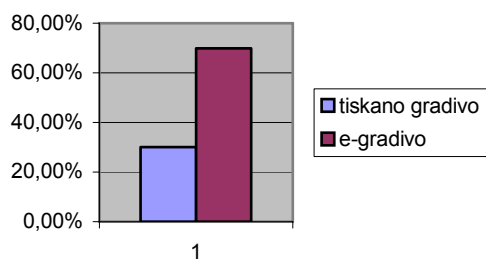
- Šesto vprašanje se je glasilo: »Ali vam je ob iskanju informacij lažje listati po knjigah ali klikati z miško?« Na to vprašanje je skoraj večina **90,4 %** odgovorila na ponujeno možnost »Klikati«. Na možnost »Listati« je odgovorilo **6,3 %** anketiranih. Na zadnjo možnost »Ne vem« pa je odgovorilo **3,3 %** vprašanih. Iz teh odgovorov je torej razvidno, da študentje raje iščejo informacije in gradiva na internetu oz. v raznih dokumentih kot pa da v knjižnicah ali doma listajo po klasičnih tiskanih knjigah. Razvidno je tudi, da bi študentje najverjetneje sprejeli ustrezno gradivo v obliki e-knjig.

Graf 6: Ali vam je ob iskanju informacij lažje listati po knjigah ali klikati z miško?

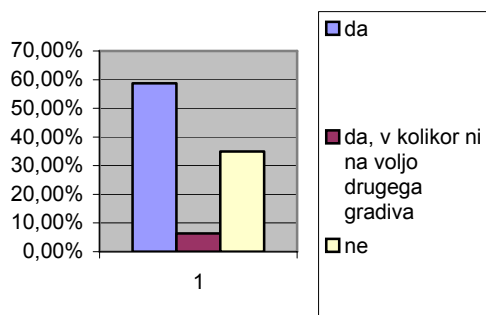
- Sedmo vprašanje ankete se je glasilo: »Kakšni obliki učnega gradiva dajete prednost?« Odločiti se je bilo potrebno med dvema ponujenima možnostma. Prva možnost »Tiskano gradivo« je dobila **30,2 %** odgovorov. Druga možnost »Elektronsko gradivo, z možnostjo prenosa in tiskanja« pa je dobila večino, t.j. **69,8 %**. Tudi iz odgovorov na sedmo vprašanje je razvidno, da imajo študentje raje gradivo v e-obliki kot pa v klasični tiskani.

Graf 7: Kakšni obliki učnega gradiva dajete prednosti?

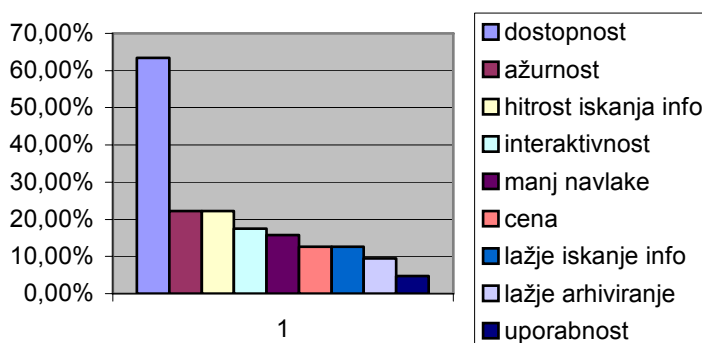
- Z osmim vprašanjem sem hotela izvedeti ali so anketiranci pripravljeni sestiti za računalnik in si na internetu poiskati željeno e-knjigo oz. e-gradivo. Največ študentov, **58,7 %** se je odločilo za pozitivno trditev. Za negativen odgovor se je odločilo **6,4 %** anketirancev. Za odgovor »Da, v kolikor ne bi imel na voljo drugega gradiva.« pa se je odločilo **34,9 %** vprašanih. Iz tega vprašanja sem ugotovila, da je kljub pripravljenosti za sprejem e-gradiv kar nekaj študentov naklonjenih tiskanemu gradivu, ki bi ga prejeli že pripravljenega.

Graf 8: Bi bili pripravljeni sestiti za računalnik in na internetu poiskati zeleno e-knjigo, oz. e-gradivo?

- Z devetim vprašanjem, ki je bilo odprtega tipa, »Kaj si predstavljate pod pojmom e-knjiga?« sem hotela izvedeti ali študentje sploh vedo, kaj pomeni pojem in ali so o njem osveščeni. Odgovor, ki se je največkrat pojavil je bil, da je e-knjiga, knjiga na cd-ju ali na drugih nosilcih, ali le na internetu ter da jo beremo s pomočjo računalnika. Nekajkrat se je pojavil tudi odgovor, da je e-knjiga, knjiga konvertirana v e-obliko. Zasedila sem tudi odgovore kot npr. e-knjiga je knjiga na omrežju, ki jo lahko tiskamo, e-knjiga je knjiga po kateri ne listamo, temveč klikamo, taka knjiga nima listov temveč samo zaslon, listamo jo s pomočjo miške,... Kar nekajkrat pa se je pojavil tudi odgovor »Ne vem«. Iz tega vprašanja sem ugotovila, da študentje ne vedo natančno, kaj e-knjiga v resnici predstavlja in kakšna je njena definicija ter možnosti uporabe.
- S postavitvijo desetega vprašanja sem hotela izvedeti, kakšne prednosti in slabosti e-knjig in njihove uporabe vidijo študentje FM. Opisala bom le nekaj prednosti in slabosti, ki so dobile procentualno večino. Ker je bilo vprašanje odprtega tipa, so anketiranci lahko sami izbirali možne odgovore.
  - Prednosti:
    - Dostopnost **63,4 %**.
    - Ažurnost **22,2 %**.
    - Hitrost iskanja informacij **22,2 %**.
    - Interaktivnost **17,46 %**.
    - Manj navlake (zavzamejo manj prostora) **15,8 %**.
    - Cena **12,6 %**.
    - Lažje iskanje informacij **12,6 %**.
    - Lažje arhiviranje **9,5 %**.
    - Uporabnost **4,7 %**.

Graf 9: V čem vidite prednosti e-knjige in njihove uporabe?

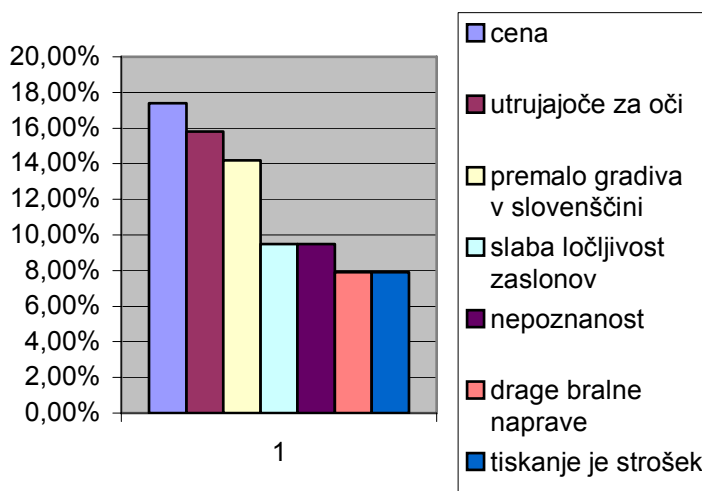

Pojavili so se tudi drugi različni odgovori, ki pa so dobili zelo malo odstotkov, npr. iskanje po ključnih besedah, veliko informacij, uporaba multimedije, praktičnost, tiskanje po želji,...

➤ Slabosti:

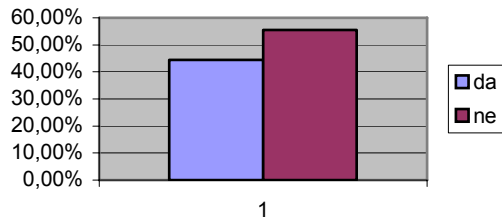
- Cena **17,4 %**.
- Utrujajoče za oči **15,8 %**.
- Premalo gradiva v slovenščini **14,2 %**.
- Slaba ločljivost zaslonov **9,5 %**.
- Nepoznanost in nerazširjenost **9,5 %**.
- Drage bralne naprave **7,9 %**.
- Tiskanje je strošek **7,9 %**.

Graf 10: V čem vidite slabosti e-knjig in njihove uporabe?

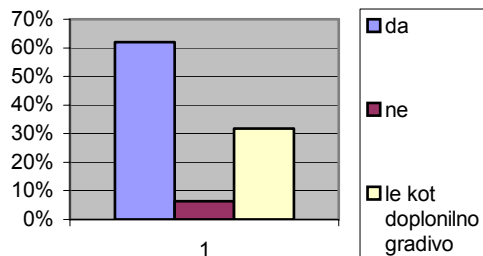
- Na to vprašanje sem dobila nekaj zanimivih odgovorov, ki pa niso bili večkrat omenjeni npr. neohranjanje pisnih tradicionalnih izvedb, piratstvo, kršenje avtorskih pravic pisateljev, vsakdo ni s tem seznanjen, nima vsakdo dostopa do interneta,...
- Pri enajstem vprašanju me je zanimalo, če so anketiranci že kdaj uporabljali tako zvrst knjige. Na voljo sta bila pozitiven ali negativen odgovor. Pritrdilno je odgovorilo **44,5 %** vprašanih, negativno pa **55,5 %**. Takoj lahko ugotovimo, da večji delež študentov še ni uporabljalo e-knjig.

Graf 11: Ali ste že kdaj uporabljali tako zvrst knjige

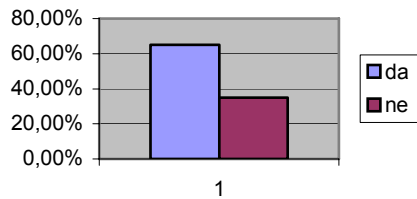
- Dvanajsto vprašanje pa se je glasilo: »Bi si želeli, da vam FM ponudi študijska gradiva v obliki e-knjig/e-gradiv?« Pritrdilno je na to vprašanje odgovorilo **62 %** vprašanih. Negativnih odgovorov je bilo za **6,3 %** delež. Možnost »Le kot dopolnilno gradivo«, pa je izbralo **31,7 %** anketiranih. Ugotovila sem, da so naši študentje precej odprti za uporabo nove tehnologije in napredka v svojem študijskem procesu.

Graf 12: Bi si želeli, da bi vam na FM nudili študijsko gradivo v obliki e-knjig/e-gradiv?

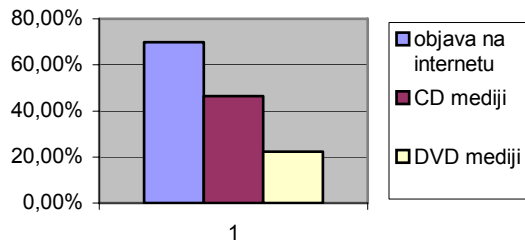
- S trinajstim vprašanjem sem želela izvedeti ali bi študentje želeli, da jim FM ponudi študijski vodnik, zbornik ter glasilo v elektronski in interaktivni obliki. Naj tu omenim, da FM že sedaj ponuja študijski vodnik v e-obliki (v Adobe PDF zapisu), vendar le ta ni interaktiven. Pozitiven odgovor je izbralo **65,1 %** vprašanih, negativnega pa **34,9 %** vprašanih. Iz tega sledi, da bi študentje raje iskali informacije potrebne za njihov študij, s pomočjo klikanja po zaslonu računalnika in ustrezno oblikovanega gradiva.

Graf 13: Bi si želeli, da bi vam FM ponudila studijski vodnik, zbornik ter glasilo v elektronski in interaktivni obliki

- S pomočjo štirinajstega vprašanja sem izvedela, kakšna oblika e-knjig se jim zdi najbolj sprejemljiva. Možnih je bilo več odgovorov. Največ odstotkov je dobila možnost »Objava na internetu«, **69,8 %**. na drugem mestu najdemo možnost »CD mediji« s **46,3 %**, kot zadnjo pa najdemo z **22,2 %** možnost »DVD mediji«.

Graf 14: Kakšna oblika e-knjig se vam zdi najbolj sprejemljiva?

- Z zadnjim vprašanjem pa sem hotela izvedeti, kako so anketirani razvrstili kriterije od 1 do 5 (1-najnižji pomen; 5-največji pomen), zaradi katerih bi bili na FM pripravljene uporabljati e-knjige. Na voljo je bilo pet ponujenih možnosti:
  - Dostopnost in uporabnost: povprečna ocena **2,7**
  - Cena: povprečna ocena **3,1**
  - Ažurnost gradiv: povprečna ocena **2,94**
  - Hitrost pretoka informacij: povprečna ocena **2,9**
  - Interaktivnost: povprečna ocena **3**
- Iz povprečnih ocen, ki so jih študentje dodelili danim možnostim, je razvidno, da jim največ pomeni cena e-knjig, najmanj pa dostopnost in uporabnost. Vendar ni bistvenega odstopanja med možnostmi.

5.1.3 Povzetek ankete in predlogi za uvedbo e-knjig in e-založništva na FM

Če povzamem celotno anketo, sem prišla do ugotovitve, da študentje na FM niso natančno seznanjeni s pojmom e-knjige in njeno uporabo. So precej odprti za novosti in bi e-knjige v bodoče tudi želeli preizkusiti ter jih uporabljati kot študijske pripomočke. Iz vseh vprašanj je razvidno, da se študentje kar dobro spoznajo na internet ter, da ga s pridom uporabljajo, vendar na žalost bolj za osebne namene kot pa za študij. FM bi predlagala, da v študijski proces vpelje tudi uporabo e-knjig, saj bi jo študentje z veseljem sprejeli. Predvsem naj bi e-knjige uporabljali kot dodatno študijsko gradivo ter za iskanje raznih informacij o poteku študija ter o študiju samem. Študijski vodnik bi moral biti ponujen v interaktivni obliki, tako ni potrebno z drsniki iskati določene informacije, temveč le s klikanjem.

Z uvajanjem e-gradiv bi bila posledično tudi knjižnica razbremenjena, saj bi lahko večino gradiva in knjig dobilo posnetega na različne nosilce ali pa na spletnih straneh FM.

Vendar bi bila potrebna korenita reorganizacija študijskega in tudi poslovnega procesa. Profesorji bi na predavanjih morali dajati več pomena e-gradivom ter študente spodbujati k uporabi le tega. Mogoče bi morali uvesti seminar, kjer bi študentje spoznavali vse koristi, ki nam jih ponuja internet s poudarkom na študijski uporabi. Morali bi se naučiti pravilnega iskanja, ki ni zamudno in utrujajoče.

Seveda pa bi morala tudi založba FM spremeniti svoje načine poslovanja. Knjige in gradiva bi npr. morali izdajati še naprej v klasični tiskani obliki, na spletnih straneh pa bi jih morali ponuditi tudi v elektronski obliki. Večina študentov bi po anketi sodeč po njih posegla, če ne zaradi drugega, pa zaradi radovednosti. Za začetek bi morali študentom ponuditi v interaktivni e-obliki predvsem taka gradiva, kjer se ponuja ogromno informacij in jih s samim listanjem težko poiščemo. To naj bi bila gradiva, katera potrebujemo za iskanje dodatnih informacij. Na FM je izdanih kar nekaj priročnikov, po katerih se študentom niti najmanj ne da listati. Za to bi bilo bolj koristno in dobrodošlo, če bi jih oblikovali v interaktivno e-obliko ter jih ponudili na internetni strani. Seveda bo verjetno do takrat preteklo še kar nekaj časa, saj je potrebno najprej spremeniti miselnost in navade ter razvade študentov in pa tudi zaposlenih. Slediti razvoju in tehnološkemu napredku je namreč v sodobnem času postala nuja za obstoj ter za uspešno in učinkovito poslovanje.

6 ZAKLJUČEK

V svoji diplomski nalogi sem se odločila za obdelavo teme o e-knjigah in o razvoju e-založništva. E-knjige in e-založništvo postajajo del našega vsakdana in prav je, da smo ljudje bolj osveščeni o teh dveh pojmi. Cilj moje naloge je bil preučiti uporabo e-knjig v vsakdanjem življenju ter v šolskih sferah. Preučevala pa

sem tudi uporabo e-založništva v manjših in večjih založniških hišah. S praktičnim delom naloge sem izvedela, koliko znanja imajo in koliko bi ga še hoteli imeti o e-knjigah študentje, na Fakulteti za management Koper, ki jo tudi sama obiskujem.

Tiskarstvo in založništvo spadata med taki dejavnosti, brez katerih v današnjem svetu ne znamo praktično več živeti, vendar sta od svojega nastanka stagnirali skoraj pol stoletja. Vse se je začelo premikati z razvojem računalnikov in interneta. Skozi pisanje diplomske naloge sem prišla do zaključka, da ne e-knjige in ne e-založništvo ne bi mogli obstajati in se razvijati brez prisotnosti interneta. Ravno storitev svetovnega spleta je največ pripomogla k promociji in pospeševanju prodaje e-knjig ter uporabe e-založništva.

Preko naloge sem prišla do ugotovitev, da e-knjige bistveno premalo poznamo in jih premalo uporabljamo, glede na to, kakšne prednosti nam nudijo. Večina ljudi je namreč še vedno navajena brati predvsem klasične knjige. Skozi delo sem ugotavljala, kako e-knjige in njihova uporaba vplivajo na spremembo človeškega mišljenja, saj se moramo dandanes neprestano prilagajati novim dosežkom tehnologije, ki nam v veliki meri olajšuje življenje. E-knjige so svojim vstopom v študijske procese precej spremenile navade študentov, dijakov in učencev ter posledično tudi način predavanja in komuniciranja profesorjev ter učiteljev. Predvsem se s pomočjo e-knjig in tehnologijo hiperteksta, ki jo vsebujejo, olajša iskanje informacij. S pomočjo povezav imamo v bistvu vse želene iskane informacije le en »klik« stran. E-knjige so lahko zaradi uporabe multimedije precej bolj privlačne za oko in zanimive za uporabo, za razliko od klasičnih tiskanih knjig. Preko vsebine naloge sem ugotovila, da e-knjige niso samo še en nekoristen izum 20. stoletja, temveč so zelo koristne in uporabne tako v vsakdanjem življenju kot v procesu izobraževanja. Ugotovila sem, da ima uporaba e-knjig precejšen vpliv na celotno družbo, saj se z njihovo uporabo spremeni vzorec vedenja.

Z diplomo sem želela širši množici predstaviti pojem e-založništva in njegovo uporabo. Elektronsko založništvo je pojav, ki ga zasledimo v vseh razvitih družbah. Njegov razmah se je začel predvsem s pojavom programov za namizno založništvo ter interneta. Ugotovila sem, da se e-založništva, navkljub temu, da je stroškovno ugodnejše kot klasično založništvo, v polni obliki poslužuje le malo založniških hiš. V večini primerov ga založniške hiše uporabljajo kombinirano s klasičnim založništvom oz. kot dopolnilno dejavnost. E-založništvo hišam predstavlja nov marketinški koncept, nov način oglaševanja tiskanih del in pospeševanja njihove prodaje. Vzrok, zakaj se založniki z e-založništvom ne ukvarjajo v bolj masovni obliki pa se skriva v strahu, da se e-knjige ne bi prodajale tako kot klasične, da bi izgubili tržni delež od prodaje tiskanih knjig, da bi jih manjše založniške hiše prehiteli ter zaradi neustrezno rešenega zakona o avtorskih pravicah gradiva v digitalni obliki. S pomočjo e-založništva lahko manjše založniške hiše konkurirajo

večjim, saj za izdajanje in prodajanje knjig na spletu potrebujemo le zmogljiv računalnik z ustreznim programom za namizno založništvo ter nekoga, ki ta program obvlada. Z uporabo e-založništva izginejo stroški logistike in skladiščenja.

V zadnjem, praktičnem delu naloge pa sem s pomočjo ankete, ki sem jo izvedla med študenti rednega in izrednega študija na FM, prišla do novih spoznanj in zanimivih rezultatov. Najprej me je presenetilo nepoznavanje in neinformiranost študentov o e-knjigah samih. Večina študentov je imela kar precej zgrešene predstave in mnenja, kaj e-knjiga je. Presenečenje je bilo toliko večje, če upoštevamo dejstvo, da obiskujejo tako fakulteto, kjer se vsakodnevno srečujejo z informacijskimi tehnologijami. Druga pomembna ugotovitev pa je bila, da si študentje želijo študijskih gradiv v obliki e-knjig, ki naj bi jih izdala založba omenjene fakultete.

E-knjige in e-založništvo, sodeč po ugotovitvah diplomske naloge, iz dneva v dan pogosteje srečujemo in uporabljamo, v prostem času ali v službi. Seveda pa e-knjige ne bodo nikoli izpodrinile tiskanih. Vendar pa se lahko zanesemo na to, da bodo že čez nekaj let, mogoče tudi manj, v naši družbi dobile zasluženno mesto človeku prijaznega in zelo uporabnega tehnološkega dosežka 20. stoletja.

7 VIRI IN LITERATURA

- Bol, J. L. 1998. Online journal marketing strategies. *Learned publishing* 11 (1): 33-37.
- Brezigar, P. in E. Lušina. 2001. *Obstoječi raziskovalni in razvojni projekti digitalnih knjižnic – projekt Gutenberg*. Seminarska naloga, Oddelek za bibliotekarstvo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani.
- Chagnon, B. 2002. Desktop publishing software. *The journal of electronic publishing* 8 (1), avgust 2002. <http://www.press.umich.edu/jep/08-01/chagnon.html> (18.9.2004).
- Ciotti, F. 2001. *E-book: la rivoluzione della lettura*. <Http://www.mediamente.rai.it/> (4.5.2004)
- Franjković, P. 2003. *Založniška politika in e-dokumenti*. Seminar pri Informatiki2, Oddelek za bibliotekarstvo, informacijsko znanost in knjigarstvo, Filozofska fakulteta, univerza v Ljubljani.
- Hillesund, T. 2001. *Will e-books change the world?* Http://www.firstmonday.dk/issues6_10/hillesund/ (26.8.2004)
- Jereb, E. 1999. Using an electronic book in distance education. *Informatica* 23 (4): 483-486.
- Kobeja, B. 2002. *Napotki za pisanje seminarske in diplomske naloge*. Koper: Visoka šola za management.
- Kobeja, B. 2001. *Priročnik za pisce strokovnih besedil*. Znanstveni aparat. Koper: Visoka šola za management.
- Lužar, M. 2004. *Elektronske knjige*. Diplomsko delo, Fakulteta za organizacijske vede Kranj.
- Ocvirk, V. 2004. Elektronske knjige. *Moj mikro*, januar 2004: 65-67.
- Pečenko, N. 2002. Kam so šle vse e-knjige? *Monitor*, november 2002: 91.
- Perez, Aranz, F. 2001. El uso cotidiano de los liros electronicos. *Boletin de la asociacion andaluza de bibliotecarios* 65: 9-25.
- Potočnik, V. 2000. Elektronsko založništvo. Diplomsko delo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani.
- Rothman, D. 2002. *Useful lessons from the south side of Chicago*. <Http://www.teleread.org/update19.htm> (26.8.2004).
- Rowland, F. 1998. Policy issues in electronic publishing. *V Information polcy in the electronic age*, ur. M. Grieves, 133-163. London: Bowker-Saur.

- Shiratuddin, N., M. Landoni, F. Gibb in S, Hassan. 2003. E-book technology and its potential applications in distance education. *Journal of digital information* 3 (4), februar 2003.
- Šalomon, B. *Založništvo na spletu, uporabna vrednost novic na spletnih straneh in prihodnost e-založništva*. [Http://www.dnevnik.si/brane/Html18.htm/](http://www.dnevnik.si/brane/Html18.htm/) (20.6.2004).
- Škraba, P. Založništvo na svetovnem spletu. *Organizacija*, 32 (10): 574-577.
- Toplišek, J. 1998. *Elektronsko poslovanje*. Ljubljana: Atlantis.
- Trampuž, M. 2000. *Avtorsko pravo: izbrana poglavja*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Wilson, T. D. 1997. Electronic publishing and the future of the book. *Information research* 3 (2). [Http://informationr.net/ir/3-2/paper39.html](http://informationr.net/ir/3-2/paper39.html) (26.8.2004).
- ZASP – Zakon o avtorskih in sorodnih pravicah. Uradni list RS 21/1995.
- Žnidaršič, M. 1997. DOI – digital object identifier. Revolucija v upravljanju in trgovanju z avtorsko pravno zaščitnimi informacijami na internetu v tretjem tisočletju. *Knjižnica* 41 (4), 33-39.
- [Http://www.businessweek.com/1999/99_23/b3632031.htm](http://www.businessweek.com/1999/99_23/b3632031.htm) (26.8.2004)
- [Http://www.franklin.com/ebookman/](http://www.franklin.com/ebookman/) (26.8.2004)
- [Http://buildelibrary.homestead.com/Ebook_Formats.html](http://buildelibrary.homestead.com/Ebook_Formats.html) (26.8.2004)

8 PRILOGE

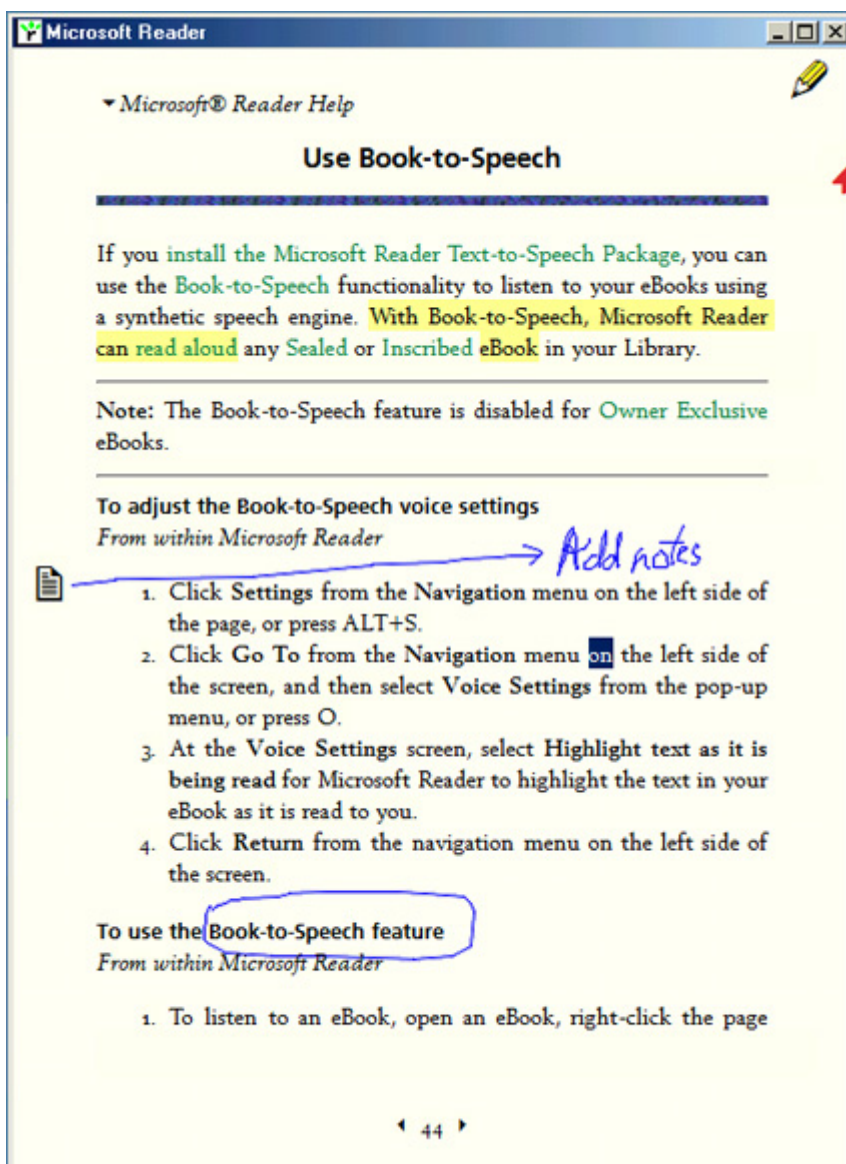
- PRILOGA 1
- PRILOGA 2
- PRILOGA 3

8 PRILOGE

PRILOGA 1

Za boljšo predstavo sem dodala nekaj slik, kako izgledajo e-knjige v različnih formatih.

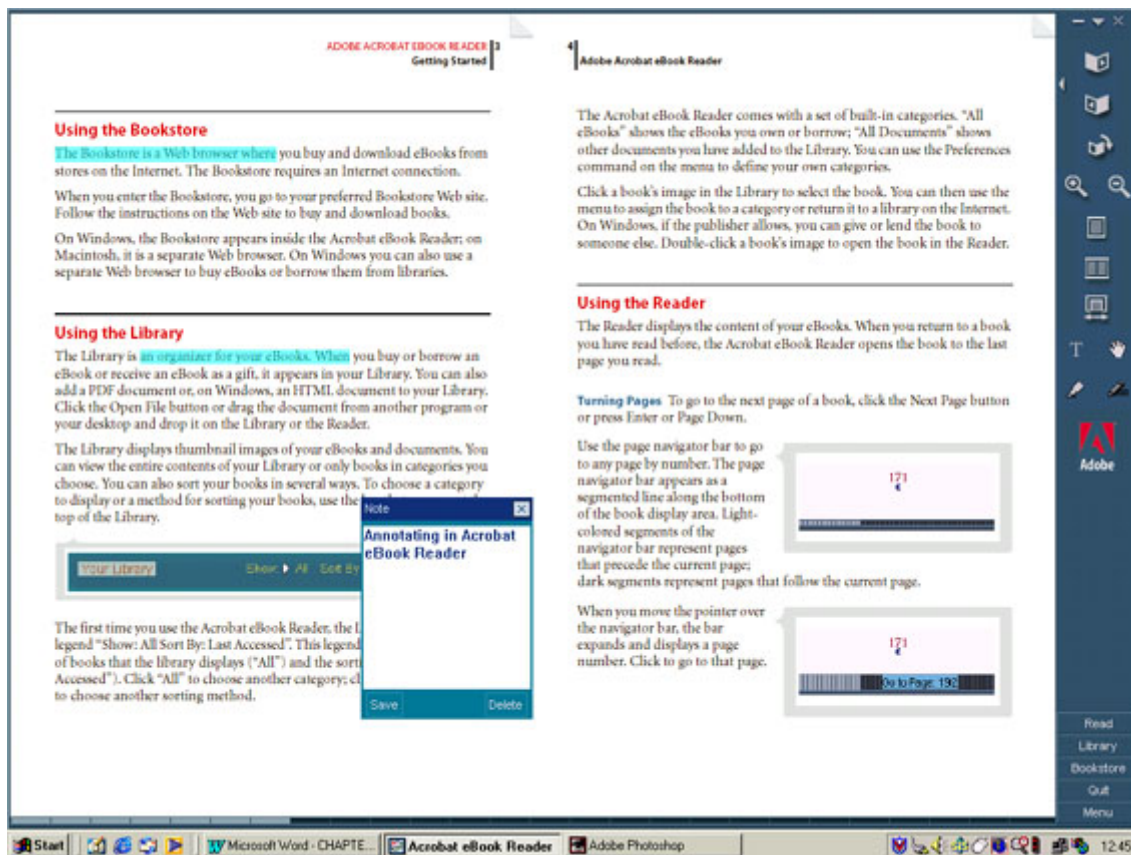
Slika 3: Format Microsoft Reader

vir: [Http://buildelibrary.homestead.com/Ebook_Formats.html](http://buildelibrary.homestead.com/Ebook_Formats.html) (26.8.2004)

Na tej sliki je tudi razvidno, na kakšen način lahko dodajamo svoje opombe in zapiske. Razvidno je tudi, kako izgleda podčrtovanje teksta.

Slika 4: Format Acrobat eBook Reader podjetja Adobe

vir: [Http://buildlibrary.homestead.com/Ebook_Formats.html](http://buildlibrary.homestead.com/Ebook_Formats.html) (26.8.2004)

Tudi iz te slike je razvidno, kako si v Adobovem formatu zapisujemo opombe in zaznamke.

PRILOGA 2

ANKETNI VPRAŠALNIK:

E-KNJIGE IN MOJ ŠTUDIJ NA FAKULTETI ZA MANAGEMENT KOPER

Anketa:

E-KNJIGE IN MOJ ŠTUDIJ NA FAKULTETI ZA MANAGEMENT KOPER

Sem Tina Andrejašič, absolventka na Fakulteti za management Koper, kjer pripravljam diplomu na temo E-knjiga in razvoj e-založništva.

Zanima me vaše mnenje o e-knjigah in njihovi uporabi ter o možni vpeljavi le teh na naši fakulteti.

Prosim vas, da odgovorite na vsa vprašanja. Hvala za vaše sodelovanje.

1. Zakaj uporabljate vaš osebni računalnik? Možnih je več odgovorov.

- Pisanje (urejevalnik besedil)
- Računanje (priprava izračunov, analiz,...)
- Pripravo predstavitev
- Uporaba multimedije
- Brskanje po internetu
- Zabava
- E-pošta, organizator dela
- Prebiranje novic, besedil, gradiv
- E-poslovanje
- Drugo

2. Kje najpogosteje dostopate do interneta?

- Doma
- Na fakulteti
- V službi
- V internet caffe-jih
- Drugje
- Nimam dostopa

3. Zakaj uporabljate internet?

4. Kako pogosto internet uporabljate kot študijski pripomoček?

- Dnevno
- Tedensko
- Mesečno
- Redko
- Nikoli

5. Kako pogosto pregledujete internetne strani FM z namenom, da bi našli koristne informacije (študijski vodnik, obvestila, študijsko gradivo,...)?

- Dnevno
- Tedensko
- Mesečno
- Redko
- Nikoli

6. Ali vam je ob iskanju informacij lažje listati po knjigah ali klikati z miško?

- Listati
- Klikati
- Ne vem

7. Kakšni obliki učnega gradiva dajete prednost?

- Tiskanemu gradivu
- Elektronskemu, z možnostjo prenosa in tiskanja

8. Bi bili pripravljeni sestri za računalnik in na internetu poiskati želeno e-knjigo oz.

e-gradivo?

- Da
- Da, v kolikor ne bi imel na voljo drugega gradiva
- Ne

9. Kaj si predstavljate pod pojmom e-knjiga?

10. V čem vidite prednosti oz. slabosti e-knjig in njihove uporabe?

- Prednosti:
- Slabosti:

11. Ali ste že kdaj uporabljali tako vrst knjige?

- Da
- Ne

12. Bi si želeli, da bi vam na FM nudili študijska gradiva v obliki e-knjig/e-gradiv?

- Da
- Ne
- Le kot dopolnilno gradivo

13. Bi želeli, da bi vam FM ponudila študijski vodnik, zbornik ter glasilo v elektronski in interaktivni obliki?

- Da
- Ne

14. Kakšna oblika e-knjig se vam zdi najbolj sprejemljiva?

- Objava na internetu
- CD mediji
- DVD mediji

15. S števili od 1 do 5 razvrstite kriterije zaradi, katerih bi bili na FM pripravljene uporabljati e-knjige?

- Dostopnost in uporabnost
- Cena
- Ažurnost gradiv
- Hitrost pretoka informacij
- Interaktivnost

PRILOGA 3

Tabela 1: Primerjava treh programov za branje e-knjig

	ADOBE READER	MICROSOFT READER	MOBIPOCKET READER
Cena	zastonj	zastonj	Osnoven program je zastonj (s 14-dnevnim brezplačnim preizkusom Mobipocket Readerja Pro) Mobipocket Reader Pro – 19.95\$
Čas snemanja z interneta	30-40 min, če uporabljamo 56K modem	10-15 min, če uporabljamo 56K modem	10-15 min, če uporabljamo 56K modem
Bralne naprave	Prenosni in osebni računalniki, Palm OS, Dlančniki, čitalci (brez vgrajenega programa za branje)	Prenosni, osebni in žepni računalniki ter čitalci brez vgrajenega programa za branje	Prenosni, osebni, žepni računalniki, Palm OS, dlančniki, MS Smartphome, Symbian OS PDA, Franklin PDA, Casio BE-300 PDA in razni čitalci brez že vgrajenega programa za branje
Barva	Da, odvisno kakšno strojno opremo uporabljamo	Da, odvisno kakšno strojno opremo uporabljamo	Da, odvisno kakšno strojno opremo uporabljamo
Možnost spreminjanja velikosti pisave	Da	Da	Da
Dvostranski pogled (kot knjiga)	Da	Ne	Ne
Tekst za tiskanje	Da, z dovoljenjem izdajatelja	Ne	Ne
Omogoča pisanje zaznamkov in opomb	Da, lahko pišemo zapiske in opombe	Da, lahko pišemo zapiske in opombe	Da, lahko pišemo zapiske in opombe
Podpira podčrtovanje	Da	Da	Da, vendar le Mobipocket Reader Pro
Podpira gledanje fotografij	Da	Da	Da

vir: [Http://buildelibrary.homestead.com/Ebook_Formats.html](http://buildelibrary.homestead.com/Ebook_Formats.html) (26.8.2004)

